

Українські фехтувальниці-шаблістки на чолі з Ольгою Харлан здобули перше "золото" Олімпійських Ігор 2024 у Парижі. Ще одну золоту медаль виборола стрибунка у висоту Ярослава Магучіх. Пишаємося!

СОФІЯ МАЙДАНСЬКА

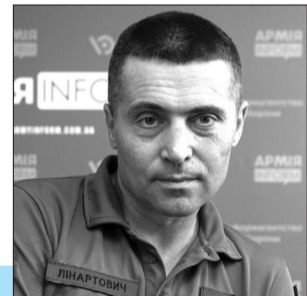
8–9

ЛАРИСА КАДИРОВА

12–13

ДМИТРО ЛІНАРТОВИЧ

14–15

До Лесиних джерел

З нагоди міжнародного свята літератури і мистецтв "Лесині джерела", яке у Звягелі проводять щороку, відбулася низка урочистих заходів, присвячених пам'яті видатної землячки Лесі Українки, що об'єднали громадськість, представників влади та поціновувачів мистецтва.

Перш за все поклали квіти до пам'ятника Лесі Українці та її погруддя. Ця традиційна церемонія є важливим символом шанси та поваги до Лесі Українки, яка своєю творчістю зробила неоціненний внесок у розвиток української літератури.

Опісля урочистості продовжилися на території Літературно-меморіального музею Лесі Українки, де після невеликої екскурсії Лесиною домівкою відбулося культурно-мистецьке дійство "Слово живе – віки невмируше", в ході якого вручили обласну літературно-мистецьку премію імені Лесі Українки.

Цьогоріч звання лавреатів обласної літературно-мистецької премії імені Лесі Українки отримали:

– у номінації "Образотворче мистецтво" – майстер народної творчості України з художньої обробки деревини Валерій Земнухов;

– у номінації "Дослідження і пропаганда творчої спадщини Лесі Українки" – завідувачка відділу вокалу та хору Звягельської школи мистецтв Майя Куханська;

– у номінації "Література" – заслужений працівник культури України, майстер народної творчості України, член Національної спілки письменників України, директор Краєзнавчого музею Романівщини Юрій Кондратюк.

Під час заходу присутні мали можливість послухати чудові пісенні композиції від народного вокального аматорського ансамблю "Віра" та композиторки, педагога, незмінної учасниці мистецьких подій, пов'язаних з творчістю Лесі Українки, Лариси Бойко.

Микола Мартинюк, заслужений працівник культури України, лавреат премії імені Лесі Українки, режисер, автор літе-

ратурно-мистецького свята "Лесині джерела", розповів про історію свята, яке відбувається щорічно з 1987 року.

На завершення відбулася презентація вінчального віночка Олени Пчілки, створеного в рамках проекту "Освячені коханням" майстриною народної творчості, викладачкою Звягельського вищого професійного училища Світлою Голеною у співпраці з Київським музеєм Лесі Українки.

Гості музею могли також ознайомитися з виставкою видатного художника сучасності, співця рідного Полісся, народного художника України, лавреата Національної премії імені Тараса Шевченка, почесного академіка НАНУ Миколи Максименка.

"Лесині джерела" – це багаторічна непересічна подія у житті місцевої громади, яка об'єднує талановитих митців, їх унікальні роботи та всіх поціновувачів мистецтва. Це не просто творчість, це – спосіб життя, культурна спадщина і невичерпне джерело натхнення.

Під час війни особливо важливо зберегти та популяризувати власну культуру, щоб показати світу, що наша нація жива і не здається та протистоїть ворожій пропаганді, – повідомляється на сайті Звягельської міської ради, що в Житомирській області.

Фото урочистостей з відкритих джерел

ПЕРЕДПЛАТА—2024

Тижневик "Слово Протівіми" (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях "Укрпошти" за допомогою "Каталогу видань України" на 2024 рік (стор. 24).

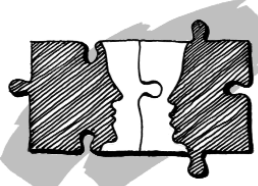
Вартість є такою:

1 міс. — 60 грн.

3 міс. — 180 грн.

4 міс. — 240 грн.

Будьмо, друзі, разом!

Огляд медіа та соціальних мереж

Воїн ЗСУ Вадим Джувага на сайті “Український погляд” ділиться своїми фронтовими враженнями:

“Повертався на Донбас через землі, які доволі вже за сучасної війни понюхали пороху. Охтирка здивувала майже повною відсутністю руїн, де-не-де будинки і паркани були побиті осколками і кулями, прямо як центр Маріуполя у 2014-му. Влада Охтирки непогано працює, щоб стерти сліди війни. І дуже символічно майорять над будинками відвоєнованого козацького міста (де райони досі називають сотнями) наші українські прапори.

Прифронтний Харків здивував спокоєм. Щоправда, десь у районі Залютиного в небо підіймався чорний димний хвіст, але на вулицях жодного поспіху чи нервозності. Мобілка вие – у місті повітряна тривога, а по вулицях спокійно ходять жінки і дівчата, і не відразу падає в очі мала кількість чоловіків. На вулицях нові тролейбуси, нові торговельні центри і тільки на в'їздах блокпости – єдина прикмета війни. І ще топоніміка: довгий Московський проспект – тепер Героїв Харкова.

Зате козацький Ізюм – повне жахття, як Бахмут або Авдіївка. Суцільні руїни по всьому місту, хоча “асвабдигелі” втекли майже два роки тому. Кращої ілюстрації для “узкого міра” не придумаєш. Треба частіше привозити сюди різних європейських лідерів, а перших – Орбана з Фіцо, може, їх попустити.

По дорозі трапляються тимчасові переправи біля зруйнованих мостів, на межі Харківщини і Донеччини також руїни.

Молох війни продовжує свій жахливий танок. Скільки ще буде руїн на його шляху...”

Бізнесмен і громадський діяч Сергій Марченко пише в газеті “Сільські вісті” (№30, 23.07), що запропоноване урядом економічне бронювання від мобілізації – непоганий тактичний хід для наповнення держскарбниці, але в перспективі це шлях до поразки і розколу в суспільстві. “Ми не можемо собі дозволити просто перекласти війну на бідних і добровольців, бо вони й так несуть її тягар багато років. І ці люди не двоїли, будь-яке терпіння рано чи пізно закінчується”, – цитує газета автора.

У місті Чикаго, США, серпень оголосили місяцем України. Про це в Телеграм повідомляє МЗС України.

“1 серпня в центрі Чикаго за сприяння Генерального консульства України в Чикаго пройшла церемонія підняття прапора України, до якої долучилися українсько-американські ветерани. Підтримати Україну також прийшли іноземні дипломати, друзі України серед представників місцевої влади, бізнесових кіл та релігійні діячі”, – йдеться у повідомленні.

“Дякуємо пану меру Чикаго Брендону Джонсону за це рішення, а також активній українській громаді, Українському конгресовому комітету Америки (відділ Іллінойс) – ініціаторам події”, – зазначили в МЗС.

“У нас цензура всередині країни. Будується рашка-2. У владі накрали стільки, що не закрити інтернет, просто не можуть. Саме тому вони хочуть легалізувати корупцію відповідним законопроектом. Однак, якщо людина вкрала, то її треба прибирати з влади”, – цитує фахівця з кібербезпеки Івана Петухова сайт телеканалу I-UA.TV. За словами експерта, має бути невідворотність покарання для чиновників.

Після повномасштабного російського вторгнення великі мережеві книгарні спостерігають серед українських читачів зростання цікавості до історичної нефікшн-літератури, пише Успіх in UA.

Як розповів директор компанії Євген Воловиченко, в YakaBoo продажі історичних видань зросли на 24% порівняно з 2020–2021

роками. Найбільше зацікавлення читачів зросло у 2022 році та в лютому 2023 року – на першу річницю початку нової фази російсько-української війни.

Серед популярних видань: “Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності” Сергія Плохія (хит продажів у “Книголенді”, YakaBoo, “Книгарні Є”, КСД);

“Наша столітня. Короткі нариси про довгу війну” Володимира В’ятровича (хит продажів у “Книголенді”);

“Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття” Ярослава Грицака (хит продажів у YakaBoo);

“Подолати минуле. Глобальна історія України” Ярослава Грицака (хит продажів у “Книголенді”);

“Бунт проти імперії: українські шістдесятники” Радоміра Мокрика (хит продажів у YakaBoo);

“Історія Європи. Український погляд” Віталія і Дмитра Капранових (хит продажів у YakaBoo);

“Російсько-українська війна: повернення історії” Сергія Плохія (хит продажів у КСД);

“Перемога або смерть. Український визвольний рух у 1939–1960 роках” Івана Патриляка (хит продажів у КСД);

“Україна. Історія з грифом “Секретно” Володимира В’ятровича (хит продажів у КСД);

“Sapiens: Людина розумна. Коротка історія людства” Ювала Ной Харарі (хит продажів у “Книгарні Є”).

“У країні щодня все більше й дедалі агресивніше крадуть гроші. Крадіжка йде по всьому: клініка “Охматдит”, меморіальний цвинтар, фортифікаційні лінії... І все це підкріплюється законами, які дозволяють це робити легально. Масштаб крадіжки вражає уяву: 400 млрд грн на рік. І кількість чиновників-зłodів зростає. А кількість населення падає... У таких умовах термін дії війни залишається невизначеним”, – пише на своїй сторінці у Фейсбуці Аркадій Чернюк.

Парафіяни сіл Світільня, Гребельки та Кулажинці Великадимерської територіальної громади нарешті отримали юридичне підтвердження свого приєднання до родини Православної Церкви України. Свято-Михайлівська парафія отримала офіційну державну реєстрацію. Про це повідомила Ірина Коваль у Фейсбуці.

27 квітня 2024 року віряни трьох сіл на загальних зборах одностайно ухвалили рішення про приєднання до Переяславсько-Вишньовської єпархії. У травні до Київської обласної державної адміністрації було подано Статут із змінами та доповненнями, а 23 липня, після детального вивчення документів, голова Київської ОДА підписав рішення про реєстрацію громади.

“Вітаємо настоятеля та парафіян храму на честь Архістратига Михаїла. Бажаємо Господньої допомоги і насаги у розвитку парафії та будівництві нового храму! Віримо в об’єднання всього українського православ’я докола Православної Церкви України”, – написала пані Ірина.

Під заголовком “Православні українці моляться на вулиці” Всеукраїнський незалежний медійний простір “Сіверщина” розповідає що в Медовий Спас вірні Православної Церкви України у Новгороді-Сіверському на Чернігівщині молилися разом з панотціями В’ячеславом та Миколаєм в парку Т. Шевченка.

“Допоки у місті на правому березі Десни церква московії окупує наші 4 храми, молебні прихожан Української Церкви відбуватимуться в парковій зоні, яка бодай краєчком сповіщає паству духом Тараса Шевченка та Івана Мазепи. За 300 метрів від алеї, на якій прихожани Української Церкви виставили меди, яблука, квіти та воду для освячення, стоїть могутній Дуб Мазепи – дерево, яке в перманентних підпалах гнидних виродків пручається московитським наймитам”, – пише автор “Сіверщини” Борис Домоцький.

Видання “Межівський меридіан” повідомляє, що Історико-краєзнавчому музею Межівської громади на Дніпропетровщині ЗСУ передав старовинні артефакти, знайдені в одній з будівель на території бойових дій. За словами директорки музею Ольги Кудрявцевої, старовинні речі були знайдені у зруйнованій будівлі, що колись була домівкою для кількох поколінь. Зокрема, це дві праски та два рубелі (селище Желанне Донецької обл.), скриня (с. Веселе Покровського р-н, Донецької обл.), старовинний гребінь (с. Новобухмутівка Покровського р-н, Донецької обл.).

Огляд підготував Ігор ЗОЦ

Заповіт мовознавиці

Київська мовознавиця, авторка фундаментальних праць з української та інших слов’янських мов Тетяна Лукінова, яка багато років працювала в Інституті мовознавства імені О. О. Потебні НАН України, у заповіті розпорядилася придбати на свої заощадження два дрони для наших воїнів. Про це повідомляється на Facebook-сторінці Інституту.

Грізна зброя вже на передовій – її отримав 2-й батальйон 128-ої окремої гірсько-штурмової закарпатської бригади. Дрони отримали назву “Філологія-1” і “Філологія-2”.

Тетяна Борисівна – авторка понад 200 наукових публікацій з лексики й словотвору слов’янських мов, слов’янського порівняльно-історичного мовознавства, історичної типології

слов’янських мов, реконструкції духовної культури давніх слов’ян за даними лексики слов’янських мов, історії слов’янських мов, історії слов’янського мовознавства. Науковиця пішла з життя 8 липня 2024 року на 97-му році.

Наша спадщина

Міністерство культури та інформаційної політики України додало нові елементи до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. Серед них:

- традиція дзвонарства у Львові;
- культура приготування та

споживання “засипаної капусти” Львівщини;

— традиція створення бойківської писанки булавкою;

— обряд встановлення “віхи” на Переяславщині;

— програма з охорони традиції покриття хат солом’яною та очеретом у Національному музеї народної архітектури та побуту України;

— техніка вишивки “городоць-

кий шов” або “городоцький стіб”.

Відтепер місцеві громади мають вжити заходів щодо врахування рекомендацій та пропозицій експертної ради з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури та інформаційної політики України про охорону елементів нематеріальної культурної спадщини.

За інформацією МКІП

Долинське віче: крок до незалежності

Віталій ОЛІЙНИК,

заступник голови Долинської районної організації ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, начальник відділу освіти, молоді та спорту Вигодської селищної ради Івано-Франківської області

10 червня 1989 року Долинщина стала свідком події, яка назавжди вписала себе в історію українського національного відродження. Того дня в Будинку культури Вигодського ліскокомбінату (в м. Долині такий захід радянська влада не дозволила провести) відбулася установча конференція Долинської районної організації Товариства української мови імені Т. Шевченка. Це була

дині згідно з опублікованим у газеті “Червона Долина” оголошенням розпочалось багатолюдне віче. Незважаючи на погрози з боку радянської влади та спроби дискредитувати захід, віче відбулося. Напередодні керівництво Долинського райкому КПУ намагалось зірвати захід, розповсюджуючи чутки про приїзд із Івано-Франківська до Долини 100 бандерівців. Проте, незважаючи на тиск, до Долини прибули не тільки місцеві жителі, а й відомі громадсько-політичні діячі, борці за самостійну українську державу: голова обласного об'єднання ТУМ ім. Тараса Шевченка Степан Шулєпа, краєзнавець Петро Арсенич, журналіст Роман

Петро Арсенич, Олексій Сем'янишин та ін. На віче виступили колишні в'язні комуністичного режиму Петро Січко і його син Василь, який прилюдно спалив компартійні друковані органи – газети “Червона Долина” та “Радянська Україна”.

У прийнятій резолюції віча від уряду УРСР вимагалось не тільки надання українській мові статусу державної, а й обов'язкове її вивчення в усіх загальноосвітніх школах, введення у середніх, вищих навчальних закладах в повному обсязі історії України, узаконення свята української мови, Великодніх і Різдвяних свят як національних і внесення їх до українського календаря, повернення українському народу його древньої символіки.

Мітинг 30 липня 1989 року ввійшов в історію: він розбудив у жителів Долинщини і краю прищеплену національну свідомість і світлу ідею здобуття самостійної, соборної і незалежної Української держави. На ґрунті Товариства української мови імені Т. Шевченка почали зароджуватись нові громадські і політичні організації, зокрема НРУ.

Але вже через декілька днів після віча весь колектив редакції газет “Червона Долина” (редактор Анатолій Павленко) у статті під заголовком “Альянс з екстремістами” так зреагував на всенародне волевиявлення:

“Минулої неділі на міському стадіоні... відбувся мітинг, скликаний районною радою Товариства української мови імені Т. Г. Шевченка. Голова ради цього Товариства Янковський С. С., одержуючи в міськвиконкомі дозвіл, запевнив, що порядок на мітингу буде забезпечений його активом, а доповідь і виступи цілком і повністю відповідають програмі і цілям цієї добровільної організації.

Початок мітингу не віщував нічого спільного з цією програмою. На стадіон вповзла колона різного набору під синьо-жовтими прапорами, на ходу демонструючи свої екстремістські настрої, Янковський назвав їх “гостями мітингу” і ввів до регламенту виступів... вони задержували і зухвало паплюжили радянську владу, Комуністичну партію, кидаючи заклики до непокорі і протистояння, вдавлялися до образ... Але ніхто з організаторів мітингу не обурився тим, як екстремісти нахабно ведуть мі-

тинг у напрямі націоналістичної агітації... Районна організація цього Товариства себе безнадійно скомпрометувала...”

Погрозливі публікації продовжувались не тільки в наступних номерах “Червоної Долини”, а й у газеті “Радянська Україна”, органі ЦК КПУ, Верховної Ради і Ради Міністрів УРСР під заголовком “Трибуна мови чи рупор змови” за 19 серпня 1989 р., № 191. У статті наголошувалось, що “ мешканці цих міст і навколишніх сіл переконалися в тому, хто є хто, куди веде і що саму ідею створення Товариства, захисту і розвитку рідного слова скомпрометовано... Не думалось..., що Товариство шанувальників української мови з перших днів свого керування стало рупором змови екстремістського напрямку... Ви-

раїна”, не кажучи вже про листи, телеграми, резолюції, розповсюдження листівок, машинописних інформацій, фотографій. Збирались кошти на будівництво пам'ятників національним героям, зокрема Петру Сагайдачному.

Долинське віче стало не просто протестом проти русифікації та імпершовіністичного радянського режиму. Це був сміливий крок на шляху до українського національного відродження та боротьби за українську самостійну державу. Воно продемонструвало силу та стійкість українців, їхню волю до свободи та самовизначення. Долинське віче стало одним із перших провісників майбутнього українського незалежного майбутнього.

І сьогодні, 35 років потому, ми згадуємо про цю подію з вдячністю та шаную до тих, хто не побоявся виступити проти радянського режиму та відстоювати свої права.

Долинське віче – це символ українського духу, який не можна зламати.

Це урок для всіх нас: ніколи не здаватися, завжди боротися за свої права та свободу, адже тільки в єднанні та стійкості ми можемо здолати будь-які труднощі.

Сьогодні, коли наша країна знову бореться за свою незалежність, слова, виголошені на вічі 1989 року, звучать з новою силою. Віче в Долині стало символом незламності українського духу, прагнення до самовизначення та віри у краще майбутнє. Ці цінності лежать в основі нашої боротьби проти російського агресора.

Російсько-українська війна – це не просто війна за території. Це війна за нашу мову, нашу культуру, нашу історію, наше право бути вільними людьми. Це війна за те майбутнє, про яке мріяли українці, що вийшли на віче в Долині 35 років тому. Сьогодні ми знову боремося за те, щоб наші діти могли жити в мирній та вільній Україні. Ми боремося за те, щоб Україна стала по-справжньому гідною державою для своїх громадян.

Пам'ять про віче 1989 року надає нам сили та віри у нашу перемогу. Ми знаємо, що правда за нами, і ми не здамося, доки не здобудемо остаточну перемогу.

Важливо пам'ятати, що віче 1989 року стало не лише знаковою подією для Долини, а й для всієї України. Це був один із перших публічних виступів українців проти радянського режиму, який став передвісником масштабних змін, які відбулися в нашій країні в 1990-х роках.

Слава Україні! Героям слава!

смілива заява про відродження національної свідомості та прагнення до свободи. На конференції головою Долинської районної організації Товариства було обрано організатора первинних осередків, активіста національного відродження Степана Янковського, який все своє життя присвячує товариству.

Ухвалена на конференції резолюція категорично вимагала надати українській мові статус державної та засуджувала русифікацію, що охопила всі сфери життя в Україні. Товариство розіслало резолюцію конференції до урядових органів і центральних газет, сподіваючись на швидку реакцію. Проте, не отримавши бажаних результатів, вирішили організувати всенародне віче.

Отримання дозволу на проведення такого заходу виявилось непростим завданням. Після тривалих бюрократичних процедур, під час яких організаторам довелося надати детальний план заходу, включаючи список учасників та теми їхніх виступів, навіть адреси проживання, місце проведення заходу, кількість присутніх, хто нестиме відповідальність за порядок, міська влада нарешті дала згоду. Дозвіл на проведення першого санкціонованого віча в місті Долині на стадіоні дитячо-юнацької спортивної школи по вулиці Південна нарешті було отримано. Його підписав заступник голови Долинського міськвиконкому В. Макух 24.07.1989 р. за № 254.

Степан Янковський узяв на себе всю відповідальність за організацію віча і очолив його. Він не лише підготував і провів захід, а й виступив із запальною промовою, заохотивши тисячі присутніх до активної участі в національному відродженні, боротьбі за гідне життя у власній державі.

30 липня 1989 року о 12-й го-

Гладиш, політв'язень Богдан Ребрик, активіст “Просвіти” о. Антін Путько, з Калуша – Роман Шмелгельський, борці за легалізацію УГКЦ зі Львова, гості з Києва та інші. Їхній приїзд став свідченням того, що боротьба за українську справу об'єднує людей із різних куточків країни. За підрахунками зібралося до 5 тис. осіб.

Над стадіоном майорили синьо-жовті прапори, а з трибуни лунали палкі промови. Учасники віча вимагали надати українській мові статус державної без будь-яких обмежень, відродити національну символіку – синьо-жовтий прапор і Тризуб та узаконити релігійні свята, відновити УГКЦ. Крім того, звучали заклики до подолання тоталітарного режиму та побудови незалежної української держави.

Відкрив віче Степан Янковський, який виступив з доповіддю про повсюдну русифікацію українського народу, доктрину об'єднання націй СРСР в один народ та необхідність надання українській мові статусу державної без будь-яких обмежень.

Слово мали також о. Антін Путько, Роман Сквирий, Любов Боброва Оксана Волковецька, Галина Парила, Ганна Мельник,

живно підходили до мікрофону, паплюжили Радянську владу, Комуністичну партію, закликали до непокорі і протистояння...”

Однак ні шельмування, ні погрози, ні переслідування ворожих антиукраїнських сил уже не могли зупинити прагнення українського народу до волі, боротьби за українське національне відродження, власну державу та її незалежність. Уже лунали голоси необхідності виходу України із складу СРСР, потреби своєї національної грошової одиниці, української армії, заклик покидати членство КППС як злочинної ідеології. Почався масовий вихід з цієї партії. Райкоми і обкоми партії були розгубленими. З кожним днем вони втрачали кермо влади та вплив на суспільно-політичні процеси.

На захист рідного слова, духовності, культури, економіки, фауни і флори товариство збирало тисячі підписів громадян і надсилало їх для розгляду у Верховну Раду, Спілку письменників України, газету “Літературна Ук-

Валентина СЕМЕНЯК
Фото авторки

Били за те, що... народився

У Тернопільському історико-меморіальному музеї політичних в'язнів відбулася зустріч із воїнами, яких внаслідок обміну торік звільнили з російського полону. Олексій Ануля (Чернігів) та Богдан Слободян (Івано-Франківщина), які проходять у нашому місті реабілітацію, почули про такий музей і вирішили побувати в ньому. Так познайомилися з його завідувачкою Уляною Рикун, старшою науковою співробітницею Олесею Олійник. Коли пані Уляна проводила екскурсію, Олексій почав розповідати про пережите в полоні. “Від почутого, — каже завідувачка, — у мене волосся на голові ставало дибки... Моментами хотілося сісти і плакати. Олексій надзвичайно позитивна людина, вражає своєю незламністю”.

Здала місцева колаборантка

Батька Олексієвого закатавали в церкві під час оборони Чернігова у 2022 році. У березні наших повністю розбили під Черніговом. У передмісті було селище, яке не давало росіянам повністю взяти в облогу місто. Тож цивільні мали можливість виїжджати за межі Чернігова. Ще там була єдина ферма, яка забезпечувала пологовий будинок провізцією. У росіян на картах не значилося селище, але воно було їм кісткою в горлі. Коли почався контрнаступ, наших було 140 осіб, а їх — 5 тисяч. Олексій залишився один живий і 12 годин пролежав у канаві. Увесь цей час повз нього рухалась колона. Окупанти заходили в кожний будинок. У погребі, де ховалися люди, кидали гранати. Їх не цікавило, чи там були діти... Довкола все палало. “Я пролежав до 9-ї вечора, — розповідає Олексій, — мої побратими загинули, в мене було багато поранень, зі шки стирчала кістка, розірвало шолом, тут було 49 осклів (показує на голову). Я виліз вночі, коли відстрілялась артилерія... і 18 кілометрів повз, тричі потрапив в оточення. Здала мене місцева колаборантка в сусідньому селищі. Спочатку хотіли розстріляти, потім мене побачив їхній командир (це були буряти). Почали бити. Коли вони зробили два постріли, я в цей час повернувся, щоб попросити дозволу зателефонувати дружині, і не встиг навіть злякатися. І як вони це побачили, то вирішили, що я американський найманець, бо на паску був напис “Pentagon”. Привезли до генерала, допити були довгими”.

Після того Олексія разом з двома іншими полоненими повезли в КамАЗі (куди — не знав)

Олексій Ануля в Тернопільському музеї

на трупах бурятів: кров, картопля, ящики з-під боєприпасів. Привезли в катівню. Там стояв інший КамАЗ, як потім з'ясувалось, це був крематорій — убитих не вивозили до росії, їх спалювали. Тоді воїн не знав цього, але увесь час думав, чому машина стоїть на місці і нікуди не їде. Першим скинули з КамАЗа офіцера, його вже не допитували, а застрелили на місці. Нікого в полоні не залишали, бо завдання було: “Кієв за три дні”...

Врятувала молитва

Олексій лежав зв'язаний у темряві, його били. Коли скотч трохи сповз із очей, він побачив, що били десантники. А як знайшли в кишені медаль його товариша-атовця і побачили на пальцях відбитки від зброї, отоді почалося: це тобі за Донбас, це за вбитих донецьких дітей. Далі більше. Один кавказець запитав: “Ти ж... міл?” Олексій подумав, що це психологічне залякування, тиск. Але той зняв йому штани і почав обмацувати... Поруч стояв російський солдат і не давав відповзти. Воїн почав наголошувати, що, мовляв, він дуже брудний, і що це в полі ходив у туалет. Говорив так, щоб викликати до себе максимальну відразу. Згадав за гей-паради, вони ж були проти них... Дякувати Богові, нічого не сталося. Його врятувала молитва і... почався наш артобстріл. Хлопця покинули, всі почали розбігатись.

Усю ніч він пролежав голим на бетоні. “Ви не уявляєте, який під ранок був холод, у мене почались ознаки простатиту, — згадує Олексій, — просився в туалет. Відповідь була одна: “Под себя ході і благодарі Господа, что дают возможность под себя”. На ранок його підвісили на провід від подовжувача, і так він провисів шість діб. Є живий свідок, 60-річний цивільний, з яким вони тоді були разом. Їх катували і на ранок мали розстріляти. Перед цим двох військовополонених уже розстріляли, а наступного дня двох зарізали. Це зробив командир диверсійної групи, з Макіївки, колишній земляк.

“Вони відморозки і маніяки, расисти, — каже Олексій, — їм це принесило задоволення. Я чекав на свою долю. Рук не відчував, біль був страшний, у мене вже не було сил все це витримувати. Але мене впізнав один із охоронців. Він був з Іркутська, ми колись із ним виступали на змаганнях за кубок ВСТД. Він почав приходити вночі, допомагати нам. Я йому сказав, що мені вже не треба, краще цьому дідусеві, у нього було троє дітей. Але він зробив так, що нас перед розстрілом вивезли до росії. У брянській області ще зупинялись, виводили мене в туалет”. Той давній знайомий віддав Олексію свою термобілизну, на жаль, у подальшому вона “зіграла” з ним недобру справу...

Повезли далі — у медсанбат, там чотири години змусили простояти навколішках: носочки до носочків, це дуже важко, ноги затерпили... І коли прийшов на допит, то вже не міг стояти, за це били з усіх боків. Звинували в тому, що нібито зняв білизну із вбитого російського солдата. “Тож мене повезли в окрему “палатку”, — важко зігхає, згадуючи про це. — Я думав, що вже був у пеклі, але, як з'ясувалось згодом, то не було ще пекло. Там мені вибили два зуби, щелепу за те, що я вбивав російських військових”.

“Я думав, що я вже в пеклі”

Звідти полонених повезли у курський централ. Там була

“приймка” сім годин... Олексію зламали ніс, пізніше — хребет. Його так побили, що він 40 днів не міг ходити в туалет. Найтяжчим було те, що били і катували на розтяжках усіх однаково, незалежно від віку: і жінок, і бабусь. Струмом — по геніталіях, і в пах засовували ніж. Олексій відчув, що на допитах йому треба триматися однієї лінії: не доїхав до позиції, бо ж ніхто не знав, де саме він потрапив у полон, мовляв, йому просто пошастило, що виїшов із оточення. Невдовзі їх затягнули в камеру, били шодня зранку, увечері. Їжі давали дуже мало, обід був о 4-й годині дня. Так на Пасху “потішили” — листком капусти, який залили окропом. Били в бані, на допитах, по кілька людей одразу. Постійно принижували батьків, бо вони були “хахлами”: “України нет і не будет!” Одну двадцятирічну вчительку української мови били й катували, допитували, де розташовані наші військові. Вона оголосила голодування, відказала: “Не знаю, де знаходяться наші, але знаю, де знаходяться ваші”. 11 діб голодувала... В Олексія вже не було сили слухати, як катували жінок, гвалтування у них — болюча тема: пляшкою, трубою, шваброю. Постійно змушували співати їхні пісні: “Гімн росії”, “Катюшу”, “День перемоги”. Олексій думав, що перебував у пеклі, але... 6 травня їх літаком перекинули в тулу.

До місяця призначення привезли вночі: прожектори, спецназ. Олексій, в якого вже почала гнити нога..., стрибав на одній. Їх почали сортувати “по двориках”. Ця колонія була окремою територією, як місто в місті. Полонені простояли всю ніч, аж поки наступного дня їм дозволили зайти до камер. Дворики були розраховані на 10 осіб, а їх туди нагнали десь 50. “У моєму дворіку, — згадує Олексій, — давали каністру замість туалету. Сеча мала колір кави, бо було повне зневоднення. І нам не давали її вилити. Одному хлопцеві сказали: “Ти будеш вилити в російську землю? Ти що, росію не поважаєш? Придумай щось”. Досвідченіші терпили, йшли в туалет наполовину. І тут серед співкамерників я побачив того самого цивільного знайомого. Цей чоловік і такі, як він, нагадували живих трупів... Я в камері тільки присів, а мені відразу: “А хіба була команда?” І так з піднятими руками я простояв до вечора. Це все фіксувалось на камеру. Якщо щось поворухнувся, прибігали і відразу били. Цілий день хтось стогне, хтось кричить.

Нас стали піднімати вночі, о першій, о третій, змушували присідати. Їжі давали так мало, що я там схуд на 40 кілограмів. Я думаю, що перебуваю в пеклі, аж поки мене не перевели в карцер...”

У карцері вся підлога була у фекаліях. Пліснява і лід на стінах, вода, постійно капало з бачка: кап-кап-кап. Світила тільки одна лампочка. Почав погіршуватися зір. Порвана у бачку гофра безупинно видавала надокучливий звук. Біля знімальної камери був мікрофон, який постійно шипів... О 6-й ранку тут усіх піднімали. Їжею були дві ложки баланди, шматок хліба, дві ложки “січки”, пів склянки кип'яченої води і питання: “Хахол, когда ти уже окачурішся?” Команду “їсти” наглядачі подавали тоді, коли вони були вже в кінці коридору. Із 7-ї до 8-ї ранку виводили з карцеру — били, на ранковій перевірці — били. Не один і не два рази дві зміни одночасно. Потім перевірка всієї в'язниці, потім побиття на допитах, після обіду, увечері на перевірці. О 21-й відбій, серед ночі підйом, присідання...

Полоненим постійно говорили, що про них забули. У грудні Олексія привели на другий поверх, представник фєб показав розпорядження з москви — список. Однак Олексія на обмін не було. Це настільки воїна деморалізувало, що він уже не хотів жити, навіть спробував покінчити із життям. 29-го почали виводити з речами, що означало про переведення в іншу колонію. Хоча ніяких натяків перед цим не було. Усіх вивели о 9-й ранку, а Олексія аж о 14-й годині. Закинули в групу десятим, наглядач сказав, що на розстріл. Навіть вони не володіли інформацією про обмін. “І знову я повертаюсь до курська, — каже чоловік, — у ту саму тюрму. І коли нас 140 осіб стояло на колінах, я в шапці-вушанці, до мене підходить спецназ: “Ануля, знову ти? Ми ж тебе попереджали сюди не повертатися”. О 5-й ранку нас підняли, з 10-ти назвали тільки 9. Десятого не назвали, він ще й досі в полоні. Уявляєте, наскільки боляче людині почути це в останню мить. До останнього ми не знали, куди нас везли автозаки”.

Я не знаходжу слів, щоб якось підтримувати розмову, у мене їх просто немає. Натомість клубки в горлі і слюзи на очах. Прошу повторити прізвище. А він усміхається, каже: “А ви прочитайте його навпаки”. Читаю: “Ануля. Я луна”. І вже й я усміхаюсь, але кривз слюзи...

Р. S. Описане не піддається людському розумінню, логіці. Коли Олексій запитав, за що його б'ють, він почув: “За те, що ти народився”...

Воїни спорту

У Національному музеї історії України у Другій світовій війні відкрилась виставка “Воля до перемоги. Воїни спорту”. На експозиції представлені артефакти, які висвітлюють історію олімпійського руху в Україні.

Світлина виставки свідчать про непереможний дух українських воїнів спорту. Зараз українські спортсмени тренуються на майданчиках, зруйнованих російськими ударами. Але попри все на літніх Олімпійських іграх у Парижі 140 наших учасників змагаються у 23 видах спорту і вже здобули сім нагород. Участь України в Іграх цьогоріч — це ме-

седж світовій спільноті, що наш народ бореться і здатен перемагати.

Виставку представили Національний музей історії України у Другій світовій війні в співпраці з Національним олімпійським комітетом України.

Підготував
Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Едуарда МЕЖУЛА

Сила любові та віри

У Національному музеї “Київська картинна галерея” презентували проєкт “Не мовчи. Полон вбиває”. Ініціаторка та авторка фотографій проєкту – артистка-вокалістка Національної оперети України Мар’яна Боднар. А сама виставка створена за підтримки Асоціації родин захисників “Азовстали”.

Це проєкт про жінок і для жінок, які борються за життя своїх чоловіків, наречених, синів, батьків, друзів і подруг, за їхнє повернення з полону. Полон – залізна стіна, побудована ворогом. Стіна невідомості, відчаю, болю, тортур і розлуки між рідними та близькими людьми.

Фотографія в проєкті працює як калька. Вона чітко відображає те, що жінки не наважуються висловити, приховують від чужих очей: біль, відчай, тривогу та страх.

Завдання проєкту підтримати жінок, які щодня ведуть невтомну боротьбу на різних фронтах: воюють, займаються волонтерством, вивозять з поля болю поранених бійців та опікуються ними. Та передусім тих, хто, долаючи пекучий біль та відчай від невідомості про долю своїх близьких, які потрапили в полон, знаходять у собі сили боротися за їхнє життя тут.

Це про їхні почуття, пережи-

вання та неймовірну волю і силу. Отож, маємо підтримувати їх та допомагати. Робити все, щоб вони не почували себе самотніми в цій боротьбі.

– Думаю, що ідея цього проєкту зрозуміла – жінка передає жіночі емоції. Тут представлені світлі десяти жінок, які вже третій рік очікують з полону своїх близьких – чоловіків, синів, наречених, – наголосила під час відкриття виставки **Мар’яна Боднар**. – Після початку повномасштабного вторгнення я певний час була за кордоном, але уважно стежила за подіями, що відбувалися в Україні, співпереживала. Потім дізналася про історію моєї колеги Лілії, хлопець якої опинився у полоні. Почала дізнаватися про інші історії, де багато відчаю і переживань.

Стала розмірковувати, як би я могла їм допомогти. Запропонувала Лілії передати свої емоції через фотографії, а оскільки вона танцівниця, то передати це в танці, русі, пластиці.

З’явилися думки, з чим асоціюється біль, відчай. Зробила першу фотосесію. Не хотіла, аби ці роботи символізували траур. Прагнула лише передати ту тьму, яка виникає через незнання. Це темна матерія, невидима у космосі, яка тримає всі тіла в русі. І ця темна матерія скочує страхом їхні серця. Адже коли ти не знаєш, що відбувається, це в тебе викликає негативні емоції. Важко навіть уявити, як можна бути в такому стані вже третій рік.

Але вони борються. А допомогти їм може тільки надія та віра.

Потім зробили другу частину цього проєкту, де вже використала кольорове світло. Я поставила кілька фільтрів, обрала саме червоний колір. І в мене виникли асоціації, що це вогонь. Вогонь внутрішнього пекла, в якому постійно живуть ці люди, щодня очікуючи своїх рідних. З іншого боку це той вогонь, який загартовує нас, українців. Це вогонь боротьби, яку ми продовжуємо вести.

Вважаю, що мистецтво – це та форма, яка може передати переживання, що захопили людину. Рано чи пізно ці переживання вивільняються на волю.

Спершу не знала, як з цим працювати. Адже я сама дуже емоційна та імпульсивна людина. Спочатку боялася зачепити переживання інших людей. Але з іншого боку ці переживання дуже потрібні, інакше вийде звичайний портрет. Насправді портрет зробити досить легко, а я хотіла почути їхні розповіді. У нас було кілька сетів. Учасниці проєкту зуміли при чужій людині, при камері розкрити свій внутрішній стан.

Це важка для зображення, не радісна для фотографування тема. Але хотілося показати емоції. Це те, про що треба багато говорити, показувати. Сподіваємося, що наш проєкт зачепить кожну людину. На відкриття запросили кількох жінок, які брали участь у цій фотосесії.

Велика подяка Асоціації, якій стала цікавою ця ідея. Також дуже вдячні Національному музею “Київська картинна галерея”. Саме завдяки цьому музею показуємо свою виставку в центрі Києва, де її зможе побачити багато людей.

– Коли Мар’яна запропонувала цей проєкт, ми відразу погодилися, – зазначила співзасновниця Асоціації родин захисників “Азовстали” **Ольга Андріанова**. – Тому що це один зі способів розповісти людям про болючу тему. Бо сьогодні багато хто не знає, яка ситуація насправді, скільки там залишилися полонених. На жаль, багато з них не повернулося додому.

Хочу подякувати дівчатам, які погодилися взяти участь у цьому проєкті й оголосити свої емоції. Тому що важко показати назвні те, на що дивитимуться тисячі людей. Ці жінки показали те, що у них всередині.

Питають, чи така акція може

допомогти в обміні. Насамперед це підтримка цих жінок, їхніх чоловіків. Коли хлопці повернуться, то побачать, що їхня доля українцям була не байдужа.

А ось що розповіли учасниці проєкту:

“Я артистка балету Національної оперети України. Мій коханий – військовослужбовець бригади “Азов”, якого я чекаю з полону вже більше двох років. Ми були людьми з різних світів, яких об’єднали спільні цінності та погляди. Ми планували спільне, щасливе майбутнє, яке в нас відібрала росія. Але вірю, що воно неодмінно буде.

Танцівники можуть відобразити свої почуття мовою тіла. А Мар’яна Боднар допомогла своїми фотографіями передати біль і напруження, що охопили всіх нас, а також силу любові та віри. Наша мета – нагадати суспільству про полонених героїв. Показати тугу за ними через мистецтво фотографії. Нам, рідним, дуже боляче дивитися, як суспільство забуває про них і про їхній подвиг.

Ми разом з Асоціацією родин захисників “Азовстали” намагаємося різними проектами – культурними або спортивними заходами, акціями тримати на слуху тему військовополонених. Бо ми в боргу перед нашими героями і маємо боротися за них як можемо.”

“Доля звела нас у неочікуваному місці. Я та інші дівчата звернули увагу на нього та його побратимів, оскільки їм не було рівних. На першій нашій лекції він почав розповідати про звитязу “Азова”. Відразу подумала, який у нього красивий, приємний голос. З цього все й почалося.

А через деякий час зрозуміли, що між нами є взаємні почуття. Пізнавши його краще, я зрозуміла, що мені подобається його відданість справі, відповідальність, чесність. З кожним днем все більше усвідомлювала, що він найкращий для мене чоловік. Він поєднує в собі протилежні якості – такі як сміливість, мужність, турботливість та ніжність.

Навіть коли він у полоні, я відчуваю, що поруч з ним. І відчуваю себе справжньою жінкою – слабкою, ніжною, щасливою, а головне – коханою.”

“Мій чоловік був у “Азові” з 2016 року. Приєднався, коли йому виповнилося лише 18 років. Під час оборони Маріуполя він отримав кілька контузій та поранень. Та попри це говорив, що все добре.

7-го травня ми втратили зв’язок, а 17-го я дізналася, що він у полоні. Це було жахливо, але сподівалися, що через три-чотири місяці хлопці повернуться додому. На сьогодні мій чоловік задержаний до довільного ув’язнення. Тепер все ускладнилося, адже вважається, що такі люди обміну не підлягають.

Мар’яна Боднар

За цей час я багато ходила до координаційного штабу, звертала до представників Офісу Президента, СБУ та інших. Писала офіційні листи. З 2022 року відвідую численні акції, активно поширюю інформацію в соціальних мережах.

Потрібно постійно нагадувати, що шлях азовців дуже важкий. А налагодженого обміну засуджених, на жаль, не існує. Треба використовувати будь-які можливості, аби спробувати їх визволити. Очікування – жах, бо не знаєш, де він і що з ним. Але як не важко, це дрібниці, бо ми на волі, а вони в полоні. Прагну боротися не тільки заради себе, а й за інших. Аби нас на решті почули.”

“Разом з нареченою чекаємо мого сина з полону. Зараз болить за двох. Коли востаннє спілкувалися, він сказав: “Якщо я повернуся, то поговоримо, а якщо ні, то пиши собі своїм сином”. Це було повідомлення з Маріуполя. Зв’язку з сином немає з 7 травня 2022 року.”

“Я чекаю свого коханого чоловіка з полону. Він доєднався до “Азову” від початку повномасштабного вторгнення. Брав участь у конт-

рнаступі 2023 року, де й потрапив до ворожого полону під час виконання бойового завдання.

За тиждень до цього ми змогли зустрітися і провести кілька днів разом. Ця зустріч була особливою. Тоді я встигла сказати головне: “Що б не сталося, я завжди буду з тобою, буду частиною тебе”. І я виконала свою обіцянку.

Полон вбиває як тих, хто там, так і їхні родини. Через очікування та невідомість божеволієш. Кожен день боремося за них. І будемо боротися, поки наші захисники не повернуться додому.”

“Кохання – це нестримна сила, що здатна на неймовірні звершення. Для нього важливо, якою буде подальша доля нашої країни, в якому оточенні житимуть нові покоління. Мій коханий пішов захищати Україну, аби його рідні були в безпеці. Я завжди казала: “Немає нічого, що тобі не під силу!” Можливо, саме ця фраза допомагає йому боротися за свободу.”

Планувалося, що виставка триватиме два тижні. А потім у музеї вирішили її продовжити, адже для такої важливої виставки два тижні замало.

Постраждали через російську агресію

Міністерство культури та інформаційної політики України продовжує фіксувати пошкодження пам’яток культурної спадщини в Україні внаслідок російської агресії. За інформацією, поданою обласними та Київською міською військовими адміністраціями, за липень загальна чисельність постраждалих пам’яток культурної спадщини регіонів зросла на 11 одиниць і наразі складає 1096 об’єктів.

З них національного значення – 121, місцевого – 892, шойно виявлених – 83.

Повторні влучання у пошкоджені раніше пам’ятки культурної спадщини відбулися в Дніпропетровській області. Нові – в Харківській, Херсонській та Сумській областях.

На сьогодні пошкоджень зазнали пам’ятки культури у 18 областях та Києві, зокрема:

у Харківській області – 314, Херсонській – 150, Донецькій –

125, Одеській – 116, Чернігівській – 69, Київській та м. Київ – 69, Запорізькій – 49, Миколаївській – 45, Дніпропетровській – 39, Львівській – 36, Луганській – 31, Сумській – 27, Хмельницькій – 10, Полтавській – 6, Вінницькій – 4, Житомирській – 4, Кіровоградській – 1, Черкаській – 1.

Врахована уточнена інформація по пам’ятках, які раніше зазнали руйнувань та які перебувають на тимчасово окупованій території та/або території активних бойових дій.

На кінець липня 2024 року майже вся територія Луганської та значні частини території Запорізької, Донецької та Херсонської областей досі перебувають у тимчасовій окупації. Це унеможливило обрахунок точної кількості пошкоджених пам’яток культурної спадщини, які постраждали в ході бойових дій та окупації.

За інформацією МКІП

“Виbach мені, читальнику, що не все прояснюю тобі: несила це мені. Те, що лишається недоказане, мені відоме, а коли ти мудрий, здогадайся”.

Необарокові філософування Валерія Шевчука

Юрій КОВАЛІВ

Валерія Шевчука вабила філологія, літературознавство. Він захистив дипломну роботу “Публікація документальних матеріалів з історії України у XVIII столітті” за матеріалами козацького літопису Самійла Величка. Відтоді до нього прищепилося захоплення письменством бароко, поетика якого, за зізнанням прозаїка, позначилася на ранньому оповіданні “Продавець квітів” (Кур’єр Кривбасу. — 2003. — Ч. 167).

Після дебютної публікації оповідання “Настуська” у збірнику “Великому Кобзареві” (1961) Валерій Шевчук надрукував кілька психологічних новел-вражень у “Літературній газеті” (1962. — 20 лютого), супроводжених амбітною інформацією: “Валерій Шевчук — студент-історик Київського університету. [...] Пробує писати новели. Мріє написати колись роман”. Новели (“Мій батько надумав садити сад”, “Навіщо я про це згадую”, “Не співайте мені сеї пісні” тощо) характеризувалися невимушеним діалогізмом, несподіваною для 60-х років а-фабульністю, властивою ранньому й розвиненому модернізму, обірваному засиллям “соцреалізму”, тому сприймалися як “безпрецедентні” (І. Кошелівець). Автор самокритично оцінив ранню малу прозу як слабку.

Невдовзі з’явилися його новелістичні збірки “Серед тижня”, “Вечір святої осені”, означені рисами реалізму, неореалізму, навіяного італійськими кінофільмами з укрупненим зображенням достовірних фактів (Людмила Тарнашинська). Автора цікавили не так зовнішні події, як людська душа. Персонажі часто переживають конфлікт підсвідомого й свідомого (“Довгий день без перерви”, “Дорога до батька”, “Вечір святої осені”), страх смерті не як фізичного явища, а “[...] перед можливістю втрати самого себе” (Ольга Подлісецька). Вдаючись до розмивання жанрових меж оповідання й новели (“Долина Джерел”, “Барви осіннього саду”), письменник звертався до літературної казки (“Панна квітів”), у якій фантастичні події інтерпретовано як реальні.

Після книг “Серед тижня”, “Вечір святої осені”, “Набережна, 12”, що мали позитивні відгуки, Валерій Шевчук майже на десятиліття зник з офіційного літературного простору, хоча продовжував писати (переважно в “шухляду”), в повістях “Крик півня на світанку”, “Тепла осінь” висвітлював долі “людей двох поколінь — сорокалітніх батьків і їх вісімнадцятилітніх дітей, а фактично це один і той самий тип героя, лише у своєрідному еволюційному розв’язку”, що спостеріг В. Мельник (“Мужність доброти...”, 1982).

Прозаїк зізнавався, що вже 1968 р. відходив від реалістичного стилю, не полишаючи його, спостеріг, як з його творчості “легкий стиль почав зникати, стаючи все утяженіший, монументальніший”; першорядного значення набули “вишукані, ускладнені сюжетні конструкції й великі епосові форми, але не як хроніально-описові полотна, а як структури образні, подібні до вибагливих барокових структур і споруд” (“Стежка в траві. Житомирська сага”, 1994). Така особливість ідіостилю відрізняє Валерія Шевчука “від інших представників “шістдесятництва”” (Олена Юрчук). Пошуки нових зображально-виражальних засобів прози прикували увагу до можливостей усної народної творчості, додавали певності, що письменникам притаманне мислення у фольклорній формі, що в демонології наявний не лише містифікований погляд на довкілля, а й образ самої людини (Агнешка Пивоварська). Вперше такі уявлення були реалізовані в оповіданні “Панна сотниківна”, екранізованому під назвою “Повний місяць” (режисер А. Степаненко), пізніше залученому до роману “Дім на горі”. З’явився новий тип героя — переважно книжника, котрий долає час, зберігає й передає поколінням інформацію про життєві події та сенс людського буття. Не задовольняючись чистотою жанру, Валерій Шевчук сягав його синтезу, тому з’явилися роман-балада, роман-сага,

Валерію Шевчуку (20 серпня 1939 р.) виповнюється 85 років. У статті висвітлено його творчі пошуки 60–80-х рр. Літературознавці та критики схильні залучати епіку письменника до “хімерної прози” (А. Кравченко), дарма що він не відносив себе до неї, хоч визнавав її існування (“Сучасність”. — 1992. — Ч. 3). Магічний реалізм майже не цікавив прозаїка. Багато віршував, але після ознайомлення з лірикою В. Чумака зрозумів, що не може бути поетом, особливо, коли, вступивши до Київського державного університету ім. Тараса Шевченка, почав відвідувати Студію ім. Чумака (СіЧ).

роман-триптих, роман-хроніка тощо.

Роман-балада (за визначенням автора) “Дім на горі” має складну композиційну й структурно-семантичну будову. Його завершують тринадцять фольклорно-фантастичних оповідань-притч “Голос трави”, написаних раніше, ніж повість-преамбула. Нею відкривається твір, котрий єднає два відмінні жанрові утворення в єдиний поліфонічний наратив з ознаками необароко. Над романом-баладою письменник працював досить довго під час вимушеної внутрішньої еміграції (1966–1980), опублікувавши його 1983 р. З такого приводу прозаїк не приховував гіркої іронії (“зачинився у келії чи в башті слонової кості”), зізнавався, що “заняття мої нагадують притчу Г. Сковороди про пустельника і птаха”. У кінцевому результаті початковий задум роману-балади зазнав істотних змін, архітектонічно виразився.

В основу художнього космосу покладено “системоорганізовуючий образ Дому” (Історія української літератури: У 2 кн. — Кн. 2), асоційований з архетипом Великої Матері, наділений метафізичним сенсом й життєвим призначення жінки бути основою буття, призначений на випробування міфічним “сірим птахом”, чоловіками-заволоками, від яких жінки народжують дітей: дівчата змушені лишатися з матерями, а хлопці — рушати в широкий світ. Алгоритми фемінного часопростору здаються незмінними доти, як їх порушив Хлопець, позбавлений власного імені. Лишивши домівку матері та бабусі, блукаючи світами, він повертається на батьківщину, аби розірвати статичне коло репродуктивного існування, розв’язати гендерне питання через гармонізацію чоловічого й жіночого начал, нарешті трансформувати й заземлити Дім. Складається враження, ніби Валерій Шевчук “із вежі зі слонової кості спускається, — за словами В. Даниленка, — на грішну землю”, що спостерігалось не лише в романі “Дім на горі”, а й у пізніших повістях (“Горбунка Зоя”, “Жінка в блакитному на сніговому тлі” тощо), розчаровуючи тих, “хто воліє бачити у Шевчукові лише естета, письменника-інтелектуала, знавця культури українського бароко” (“Слово і Час”. — 2000. — Ч. 2).

Роман-балада перече “хімерну прозу”, що підтвердила Ірина Приліпко на підставі ретельного аналізу доробку Валерія Шевчука. Виповнена амбівалентною семантикою переважно морального змісту архітектонічна споруда твору ґрунтується на взаємоперетинанні протилежностей (добро — зло, цнота — гріх тощо). Барокова душа сприймає себе в універсальній цілісності й таємничості, адже кожна людина — неповторна “індивідуальність, загадка, космос” (Людмила Тарнашинська) на кшталт містифікованого козопаса Івана Шевчука, причетного до оповідань “Голос трави” з філософським, фантастичним,

містичним, повчальним змістом. Дружина Марія, споглядаючи його нотатник, “зітхала часом: хай воно буде в нього, оте писання, отой Сковорода...”. Записки успадкував Хлопець, аби їх оприлюднити. Вони застерігали від “страху перед світом”, “душевної роздвоєності”, котра “може призвести до загибелі” (“Панна сотниківна”), підтверджували, що сердечне почуття не сумісне з облудою (“Перелесник”), що офіра власним життям для рятунку іншого сприймається за найвищу чесноту (“Джума”), що насильство породжує виправданий спротив (“Самсон”), що за лихі вчинки несуть відповідальність нащадки (“Свідчення”). Притчі з архаїчними фабулами “від супротивного” актуалізують певний мотив для розгорнення “історії із висновком, причому завершення історії часто “одмінне від канонічного” (Ірина Приліпко), як в новелі “Самсон” з обігруванням семантики головного героя, асоційованого із символікою сонця (значення імені персонажа) й лева (трива). Оповідання разом з повістю-преамбулою увиразнюють синтетичну основу роману. При цьому зберігаються властивості соціально-побутового жанру з подіями приватного життя на горі й поза нею.

Повість-притча “На полі смиренному”, над якою Валерій Шевчук працював, як і над романом “Дім на горі”, в літературній ізоляції, складається з дванадцяти розділів, розкриває різнобарвну картину середньовічної Києво-Печерської лаври, змальовує галерею преподобних отців — ігумена Никона, Єремію Прозорливого, Миколу Святошу, Ісакія, Іоанна та ін. В її основу покладено фабулу “Києво-Печерського патерика” в другій Касіяновій редакції (1462). Письменник не дотримувався житійного канону, який вимагає опису долі духовного подвижника від його народження до смерті, з атрибутами чернецтва й описами чуда, з оповіддю від третьої особи, дотриманням композиційних стандартів: вступ, виклад, висновок. У патерикі й повісті спостерігаються відмінні морально-етичні акценти, коли, наприклад, схемі релігійного послухництва “Слова 36. О преподобнім Ісаакии печерниці” протиставлено “перемогу духа живої людини” в “Розповіді про Ісакія, до якого Христос приходив” (розділ VI). Прозаїк запропонував оповідь ширшу, ніж у ченця Полікарпа — автора пам’ятки, зумів “переповісти не тільки його історію, а й додати ще й своїх” (“Птахи з невидимого острова”, 1989). Він не мав на меті коментувати пам’ятку писемності, його бентежило “надзавдання — стилізувати мислення людини тогочасної доби, простежити її духовну еволюцію — через історичні гони — у протиставленні таких вічних категорій, якими є добро і зло” (Людмила Тарнашинська). В образі розповідача й самовидця, схимника-затворника Семена проглядають риси всевідного автора, схильного формувати власне “авторське коло”, яке розширює межі універсальності, виправдовує вічні пошуки істини (Олена Юрчук). Наратор обґрунтовує “свій синаксар, або ж патерик не для осудження святих отців”, а для того, щоб “з’явити всі почуті мною історії найдокладніше й найсправедливіше”. Він виконує в повісті-притчі роль alter ego прозаїка, тому авторське Я “розбите на я — Семена, що існує в конкретному історичному контексті, та я — Шевчука, який реалізується, вкладаючи власне бачення світу у уста героя” (Олена Юрчук).

У філософській повісті “Птахи з невидимого острова” з елементами фантастики й антиутопії порушено проблеми відповід-

ності світу його образу за ідеологічними матрицями. Втікач Олізар Носилович після турецьких галер опинився в замку князя Білинського (XVII ст.) з подобаами людей, замкненими в щільний простір штучного, “перевернутого” світу, вилученими з природного оточення. Сни про минуле (дитинство) лишають за головним героєм присмак свободи, компенсують деформовану дійсність замку, схожого на галераторгу, призводять до втрати чуття реалій, породжують сумніви в їхньому існуванні: “...а може, вже нема світу живого, а тільки маревний?”. Пастка агностицизму поглинає свідомість, екзистенціал страху — “білий хорт болю” паралізує вітальну волю дисоційованого соціуму, ураженого симптомом агарофобії й підміни поняття, перешкоджають бачити речі такими, якими вони є. Нікому не спадає потреба з’ясувати причину суспільної недуги, яка криється в безмежній владоманії князя Білинського, в законодавчій патології Розенроха, в рабській психології підлеглих, які навіть не припускають думки про неправочинність панівної системи. “Неспівмірність чистоти духовного життя з брутальністю державної влади” (Агнешка Пивоварська), з якою зіштовхнувся Олізар, мотивує його бунт як внутрішньо вільної людини: “Воля плюсколася в його серці, як чистий, білий шовк...”. Цей протест мимоволі передається зведеним до автоматів мешканцям абсурдного замку, навіть Розенроху. Втеча у свободу, коли “все навколо вмирало”, коштує головному героєві життя: “він заснівав туди, в простір, намагаючись триснути слабкими руками грубу й нерушну стіну; ця його пісня не повинна вмерти — це надпорив його й велич!..”. Важливо, що автор у своїй антиутопії уник романтичних перевитрат й фейлетонної сатири.

В основу повісті “Сповідь” покладено міфічний інтертекст перевтілення. Визначальний для барокових письменників взаємоперехід сну та дійсності спонукав Валерія Шевчука пройти, як твердить Тетяна Жовновська, “таємничими каналами підсвідомості”. За допомогою оніричних засобів він, за спостереженням, проник “в глибини людського духу”, осяг “можливість бачення станів людської душі”, зізнався, що “поетика сну” цікавить його “не стільки в містичному розумінні, скільки [як] форма своєрідної трансформації світу” (Тетяна Борцова), котра позначилася на героєві-вовкулаці, на його втраті розуміння відмінності між реаліями й сновидіннями: “є сни, які не розчиняються, як дим, є сни, в яких ми живемо так само явно, як у житті живому. Це образ світу, перевернутого догори ногами...”. Вовкулака не мириться з накинutoю йому фатальними силами роллю вигнання, силкується, позбувшись неприродної амбівалентності, протистояти вовчим законам, поновитися людиною. Йому здається, ніби він, тікаючи від білої пустелі, якої позбулися ніяк, біжить по колу задля сподіваного очищення: “Ще коло, одне, друге, третє, тоді він досягне того, до чого біжить... Тоді він дістане звільнення й розрешення...”. Подолавши замкнений простір лише у церкві (фінал твору), персонаж нарешті вирвався “в широкий, запашний, веселий і зелений світ”. Виповнена трагізму сповідь перевертня, приченого на низку метаморфоз, має подвійне смислове значення в оповіді священника, коли інтерпретація вовкулакою “тексту” подана з вірогідним розумінням безталання. Можливо, в цьому творі найповніше розкрита сув’язь антистетики язичництва й християнства. Йдеться про довір’я українців, обґрунтоване І. Огієнком. Порушуючи безліч нез’ясованих питань, Валерій Шевчук апелює до фігури всевідного автора, який, залучаючи до інтелектуальної роботи читача, виправдовується: “Зумисно пишу плутано. Виbach мені, читальнику, що не все прояснюю тобі: несила це мені. Те, що лишається недоказане, мені відоме, а коли ти мудрий, здогадайся”.

Повість “Мор”, акцентована на абсурді буття, викликає асоціації з романами “Чу-

ма” А. Камю, “Мухи” Ж.-П. Сартра. Схожі на сновидіння фантазмагорійні події морозного міста викликають екзистенційний бунт у свідомості трьох персонажів – странного, який, втративши пам’ять на полі бою, силкується з’ясувати, хто ж він, ченця Григорія й сіроносого. Коли странний прагне “рятувати ближнього”, то чернець Григорій, ставши жертвою сіроносого, аналізуючи безвихідну ситуацію, в якій він опинився, втрачає чуття реальності: “Світ помертвів мені в очах...”. Він болісно переживає присутність у собі двійника, парадоксальну єдність жертви і ката. Спостерігаючи вертеп, чернець Григорій та сіроносий проводять аналогії між собою і грою ляльок, дарма що кожен із них по-різному сприймає виставу: один – як “засторогу”, другий – як “щось із мого власного життя”. Двоплановість як визначальний принцип повісті “Мор” зумовлює не лише психіку персонажів, семантику твору, а і його структуру.

Трилогія з розлогою бароковою назвою “Три листки за вікном палали, наче жовті свічки, хоч сутінок погустішав; три дерева побачив я там, далі, куди збирався продивитися, три дерева в кінці дороги в трійній іпостасі...” була високо поцінована – її автор став лауреатом Шевченківської премії. Трилогія поєднує три відмінні культурні епохи – бароко, Просвітництво й пізній романтизм, сприймається як роман-притча (Людмила Тарнашинська). Повісті взаємодоповнюють одна одну в межах тричленного твору з продуманим структуруванням. Кожен компонент, невилучний із цілісної будови, зберігає автономні особливості: перший (“Ілля Турчиновський”) має модифіковані ознаки барокової автобіографії, другий (“Петро утеклий: Повість за судовими актами XVIII століття”) – означений стилізацією судових актів XVIII ст., третій (“Ліс людей, або “Чорна книга” Кириака Автомоновича Сатановського”) імітує щоденникові нотатки, опубліковані на сторінках журналу “Киевская старина”, якими скористався письменник, створюючи художню версію духовного життя XIX ст. Таким чином розкрито тяглість одного роду українців в різних, переважно несприятливих конкретно-історичних контекстах, з’ясовано відповіді персонажів – філософа, людини-тіні та споглядального самовидця на суворі виклики неприхильної до них дійсності.

Першою серед трьох творів трилогії була розпочата в 1969 р. повість про випробування мандрівного дяка Іллю Турчиновського. Світ абсурду не сприймає “янгольської душі” спраглого універсальні мандрівника-мислителя, переживається ненавистю до нього в образах подорожніх Семена й Івана, які, обікравши його, звинуватили у злочині, регента хору та інших тому, що він крадій, талановитіший. Головний герой важко переживає проєкцію лихих сил на собі, стан відчуження: “І мені раптом здалося, що дивно самотній я у цьому світі, що всі люди, які дико регочуть навколо, вчиняють мені якусь шкоду, що такі годі сподіватися від них милосердя”. Введена в нарративний плин алгорична фігура Страхи виражає не тільки темні закутки підсвідомості, а й стимулює розуміння екзистенційного пошуку. Людська природа вимагає від інтроверта знаходити себе, справжнього, через внутрішній діалог: “В мені сиділо два супротивника й переконували наперебій”, чи варто карати зло, чи ні. Шлях до істини пролягає через зовнішній та внутрішній світи. Ілля Турчиновський спростовує теорію “непротилежності злу”, усвідомлює потребу зла (диявола) для його подолання, сприймає світ як театр, а своє життя – драму з інтермедіями. Довкілля постає крізь символіку кола на кшталт мандали, котре “не замикається з початком своїм, а закручується в нове”. Міркування мандрівного дяка підтверджує й козак-характерник, який називає людське життя, сповнене пристрастями, “вогняним кільцем”; на його погляд, сонце, крайнебо, земля, переповнені колами – сакральними знаками досконалішого існування. Головний герой знаходить у козацькому споріднену душу. Будучи уже в літах, впізнає себе в допитливому синові, який, засвоївши досвід батька, зважився на небезпечні подорожі в системі родової перспективи: “Мій син і я

– це було як кільця дерева: вужче і ширше. Він шукатиме свого, а я свого нашукував, наші кола, можливо, й справді не поєднуються, але все-таки ми одне дерево”.

Другу повість заповнює “круговерть людського буття” та “сірий спокій” степового села, котрий поглинув канцеляриста Петра Турчиновського, змушеного вести безнадійне слідство щодо знайденого трупа. Твір складається з двох частин (розділів). У першій йдеться про факт і з’ясування трагедії, друга має низку мікронаративів (“Петро утеклий перший...”, “Петро утеклий другий...” тощо), котрі видаються “дзеркальними скельцями першого розділу: Петро утеклий як мрець, Петро утеклий як жива людина”. Незважаючи на множинність свого життя, персонаж постає образом самотності, “у певній мірі фатальності людського буття, в якому провідне місце належить випадковості” (Олена Юрчук). Він має свого “двійника” – дячка Стефана Савича. Коли Петро Турчиновський з ознаками юнгіанської “персони” переймається жагою пошуку істини, то його проєкцією, “тінню” стає дячок, який, філософуючи за чаркою, покійно сприймає життєві негарзди в глухому селі.

Наратив третьої повісті врівноважений, порівняно з попередніми, в ньому відсутні ірраціональні елементи. Кириак Сатановський поділяє еклезиастівський погляд на довкілля: “І оскільки все повторюється в світі, то не дивно, що повторюються й історії, що їх переживає людство у віках”. Зло вічне, аби остерегтися його, “треба те зло пізнати”, відмежуватися від марноти марнот повсякдення, від колізій позбавленого сенсу метушливого життя, сприймати дійсність такою, якою вона є, не втручаючись в її перебіг. Як реальна людина Кириак Сатановський не може існувати поза нею. Його свідомість мимоволі стає амбівалентною. Йому здається, ніби його ество “розполовинене”, зокрема в спілкуванні з (двійником) Софроном Личинським: “Сам я лишався на місці, але, з другого боку, ніби перелився у тій свого колеги – частина мого ества невидимо рушила за Софроном”. Позиція чистого споглядання – ілюзорна, потребує розв’язки, функцію якої виконує пожежа. Охоплені полум’ям, Кириак Сатановський гине. Можливо, вогонь здійснює “великий акт очищення”, але надто жорстокий. У всіх трьох повістях Валерій Шевчук проявив себе тонким знавцем людської душі, його проза має ознаки психологічної.

“Срібне молоко” сприймається, за паратекстуальним визначенням автора, як трансформація барокової “трагікомедії в чотириох актах із розсіпаним по тексту прологом, але правильно поставленим епілогом”. Твір має ознаки роману, збагаченого структурними елементами драматичного мистецтва, що позначилося на його композиції з поєднанням категорій трагічного й комічного, реального й фантастичного, високого й низького, серйозного й пародійного дискурсів. Модель світу як театру відображає долю решетилівського дяка Григорія Комарницького в різних ролевих іпостасях його безталанного життя. Він постає і наратором (актором), і наратором (глядачем), фіктивним персонажем, або, за його самозізнанням, “не жива істота, а тільки дійовець написаний невідомим творителем драми чи, точніше, трагікомедії”. Метафізичний простір означений часовими й топографічними реаліями (1628 р., монастир Купятський), відомими іменами (Петро Могила), що надає достовірності фантастичній оповіді. Роман побудований на хронотопі дороги, котрий втягує у свій вир мандрівного дяка з рисами Дон Жуана, авантюриста, здатного постійно випробувати себе. Подорожуючи з Поділля та Волині до полтавського полку, він “ніде не знаходить спокою, ані радості, ані щастя, бо скрізь, хоч і не завжди однаково, обов’язково у щось улізе, тобто завжди знаходить його одна і та ж біда”.

Валерій Шевчук у своїй філософській прозі при висвітленні суперечливої проблеми “психологічного буття людини завжди уникає однозначних відповідей та рішень, розширюючи тим самим простір для численних інтерпретацій своїх текстів” (Ірина Приліпка).

Борімося – поборемо! Ярохно Лідія. Дорога до Тараса: Поезії, публіцистика / Ярохно Л. – Вінниця, ТВОРИ, 2024. – 64 с.

Прокладати шлях до Шевченка – це проймається його світосприйняттям, громадянською позицією, прагненням захистити українськість як таку, котрою хочуть скористатися вороги, не питаючи дозволу, не говорячи про можливість повернення, бо знають, що цього ніколи не буде. Як і життя Пророка, такий цей шлях – тернистий, виснажливий, гнітючий, але водночас обнадійливий і справжній, бо за ним – істина. Їй сповідує подільська поетеса Лідія Ярохно (Проказюк), яка в книзі “Дорога до Тараса” робить акцент на справедливості, котра завуальовано простежується в кожній строфі. Бо хіба можна мовчати, коли гудуть гармати в душі і ззовні, обстрілюючи мирні сподівання і домівки людей, яких день за днем приймає світ широкий?

*У кожнім часі – свій синедріон,
Своя голгофа і свої пилати,
Тому-то знову садять лжу на трон,
А правду вкотре тягнуть роззинати.*
(Із вірша “У кожнім часі – свій синедріон”)

Шевченко в поезіях авторки – вразливий, але нескорений, чуттєвий, але впевнений у самотності свого народу, бо він є і послідовником, і провідником його принципів та ідеалів, його величчя і прагнення до свободи – найвищої цінності, за котру боремося. Споконвік. На жаль.

*Переведи мене через Майдан –
Нехай погляну в очі побратимам,
Нехай іще раз стрінуся із тими,
Кого назавжди вкрив віків туман.*
Переведи мене через Майдан!

(Із вірша “Переведи мене через Майдан”)
Лідія Ярохно (Проказюк) зі Старокостянтинівна на Хмельниччині – міста, яке постійно під ворожими атаками. Але повсякчас вона пройнята надзвичайною силою духу, яка тримає її, як колись тримала Шевченка. А з ним легко і надійно, з ним впевнено.

*Іна оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.*

Так писав Тарас. І саме ці його слова взяла Лідія Іванівна як епіграф до свого вірша “Стоїть Кобзар”, де кожний рядок є символом нескореності і глибокої віри у краший завтрашній день.

*Стоїть Кобзар величню, вище хмар
Чоло в задумі віковій піднявши.
Його не упокорив жоден цар,
Не по збубах він біснуватій раші.*

*Стоїть Кобзар над збуреним Дніпром,
Стоїть, вікам вдивляючись у вічі.
І доки він – допоки й мій народ,
Бо на сторожі слово його віще.*
(Із вірша “Стоїть Кобзар”)
Поетеса інколи вдається до порівнянь,

які допомагають їй передати зовнішню атмосферу і внутрішній стан, що часто перегукуються: “Немов на прощу, урочисто // Ідемо, де наш стоїть Тарас”, “Мій шлях земний, мов та зоря”, “А ти, життя, – мов стежка по життю: // Зберуть жита – й твої зметуть сліди”. Зазвичай, у розповідному стилі, аналізуючи дійсність, авторка нанизує рядки на почуття, котрими повніть душа:

*...І встає з руїн Маріуполь,
Харків,
Суми,
Ірпінь,
Гостомель,
Криє землю ординським труном,
Втамувавши і біль, і стогін.*
(Із вірша “Сучасним Атлантам”)

Багато запитань, та мало відповідей у поетки, як наприклад: “Рідна мовонько, пісне, де ви? // Я глуха? Чи німеє світ?” // Де сторожа свята Кобзарева, // Нам залишена в заповіт?”

А скільки наголосів, закликів, окликів у віршах Лідії Ярохно! І не просто так, бо того вимагає її відчуття справедливості, з яким вона завше іде по життю: “І кричу, що є сили, кричу я: // “Стійте, зайді! Заброди, геть!” або “Воскрес Господь – воскресне й Україна!”

У цьому її впевненість і впевненість всього українського народу – розп’ятого, побитого, але незнищеного. Бо з нами Бог і з нами правда!

Лідія Іванівна є головою Старокостянтинівського осередку ВУТ “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка і має також досить багато публіцистичних статей про Кобзаря. У книзі “Дорога до Тараса” вміщена лише незначна їх частина, але в публікаціях яскраво відчувається шанобливе ставлення авторки до Поета.

“Отож, любий читачу, нехай моя невелика за обсягом, але шира за висловленим Шевченкіаном послужить і тобі на шляху сходження до Його величчя. Вірю, що Тарасове слово допоможе нам вистояти “во врем’я люте”, – пише Лідія Іванівна наприкінці своєї передмови до книги. І ми віримо!

Альона РАДЕЦЬКА,
м. Хмельницький

Слушно

Книжка Віктора Палинського „Естетика антивійни, три есеї” (Львів, „Камула”, 2024 р.) у певному сенсі експериментальна. Націлена як літературна аналітика на видання щоденникової прози Богдана Смоляка „Моя найбільша війна. Рік 2022: роздуми і відчуття” (Львів, „Апріорі”, 2024 р.). Добрий прецедент...

В. Палинський, з притаманною йому настирливістю, шукає нових форм і змістів, аналізуючи тексти, які позначені талантом автора і самотніми способом подивування читальника.

Книжка „Естетика антивійни...” не так обсяжна, як задана метою саме у трьох рецензійних есеях („У роздумах і відчуттях...”, „Правдива вість”, „Реалії уяви”) спробувати інтерпретувати нові

тексти згаданої книги Смоляка, названі автором „засадничою есеїстикою”.

Палинський зближається з тим, що, здавалося б, в недосяжних глибинах. Письменницькі „щоденникові” міркування та відчуття – тут „як одкрита душа під час молитви”.

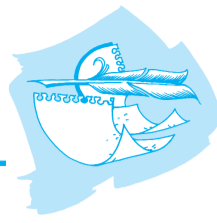
...Автор ретельно помічає, де у Смолякових есеях, на тлі письменницької публіцистики, проступає й художнє мислення, разом з тим – і поезія.

*Цей народ сам себе
прибивав до хреста,
і оплакував довго
себе самого,
і нарешті, собі ж наказав:
„Перестань!”
і воскрес для життя.
І для Бога.*

Не проминув рецензент на-самкінець зробити заувагу: „Книга заслуговує на найвищу преміальну фіксацію. Ось такі реалії уяви та відповідальності”. Приєднуюсь, бо й у цьому Віктор Палинський має слушність.

Мирослава ДАНИЛЕВСЬКА-МИЛЯН,
письменниця

“Я вдихав запашне повітря, слухав, як дзвенять коники; дивився на метеликів, і немовби на якусь годину повернулося до мене дитинство”.

Софія МАЙДАНСЬКА

Філософія фактури

Коли побачила, як по-господарськи сусіди з прилеглих будинків тягли свій домашній скарб до двох схронів, пилуючись облаштувати свій побут під час воєнного стану, — подумала: ніж відчувати у проникливих поглядах “і так тісно, іще одна припхалася”, — вирішила вернутися домі. І взагалі — не так страшно, коли увияти, що сирени повітряної тривоги — то лише виття березневих котів. Якби не знала, що в нас остання фаза 300-літньої війни з московськими мародерами — зраділа б весняній громовиці, на лівому березі Дніпра, від якої чомусь мій великий пес нетямно забивається у вузьку дучку, під шафою — лише кінчик брунатного хвоста зів'ялим знаком питання здригається на паркеті.

Залишками скотчу так-сяк заліпила шиби склопакетів, не будучи певною в їхній витривалості до нашествия московської залізної “сарани”. І раптом утопила погляд в картини на стінах, вони завжди мандрували зі мною від “комуналки до комуналки” і, нарешті, до мого окремого помешкання — своє існування не могла увияти без них. На стіні над фортепіано — рвійні шістдесятники: незабутні кавування, коли багато Великих людей тісно, голова до голови, сиділи за журнальним столиком, нахилившись над полив'яною тарелею, з маминими Різдвяними пампушками, як над чашею Святого Граалю. Подумала: треба зняти картини, хай там як — вони не мають пасти. Доволі об'ємні, під склом, заповнили всю стіну своєю квітучою полониною та біло-рожевим, яблуневим цвітом Софійського саду, Галини Зубченко-Пришедько, поруч дихає полуденною спекою шойно зірваний жмуток польових квітів у мальованому збанку, натюрморту Опанаса Заливахи, тут бракує тільки Алли Горської, з якою ці двоє були нерозлучні. Лише сонце, лише квіти радіє, лише безбережне життя — і жодного натяку на ГУЛАГ, на голодну самотність чи на “...смерть судилася зарання... У сивій завірюсі голосін”.

А по короткій весняній відлизі шістдесятних, де ще недавно мольфарили “Тіні забутих предків”, — мій брат по буковинській крові, Орест Криворучко, приніс на Київські гори образи наших Карпат і гребені Чернівецьких дахів. Вони тут, поруч біля польових квітів Заливахи та Яблуневого саду Зубченко-Пришедько, такі ж сакральні світлі в неопалимій вірі у вічне життя.

Сидимо на розгізнянському подвір'ї знаного різьбяр Володимир Гамалія: Орест, Владик і я — тримаємо пугарі з медовою ситою, а через дорогу — церква Різдва Пресвятої Богородиці, при всій своїй високості, змовницьки підморгує нам кольоровими скельцями вікон, гейби кличе: ходіть ста, ану-ко, чи не забулись Великодні “Воротарю, воротарю, воротарчику...”, а “Вербової дощечки” владсьте?.. Сидимо серед невгомних дітлахів, у садку скульптур, що Владик вирізьбив із білого вапняку, відчуваємо, що й самі не далеко відбігли від отих бахурів. Така благодать, аж мариться: по цьому “подвір'ю” три плуги орють, а за плугами сам Господь ходить, святий Николай волики гонить, Пречиста Діва їсти їм носить”, і саме виходить з хати Наталка — жінка Владика, з великим гладуном — доливає до пугарів холодної медової сити... Владик не вмовкає про артефакти XII-XVII-XIX ст.: наконечники стріл, турецькі люльки, австрійські крейцери, що викопає на своєму городі, саджаючи картоплю; Орест, усміхаючись, мовчить, він взагалі неговіркий, завжди наче трохи зніжкований. Та я вже знаю: під отим тихим підбоєм, що тримається краю берегів, щоб не намочити лапате листя, нуртує Виженський Гук¹, поєднуючи у своїй швидкоплинності буття, мудрість вічності з наївністю хлоп'ячого зухвальства. І з цього виду виринають героїчні дитячі мрії, бо лише дитина може найправдивіше втілити свої бажання в малюнках, на аркуші паперу, на дереві, на полотні, на стіні. Тоді повстають із правічних легенд козак Мамай, гетьмани: Дмитро Вишневецький, Петро Сагай-

дачний, Богдан Хмельницький, Павло Полуботок, Іван Мазепа, що “слава їх не вмре, не поляже”, і гукнувши, “мой бри!”, як на Буковині гукають до своїх братчиків, Олекса Довбуш “на ніжку налягає, топирцем ся підпирає”, бо всі вони душею й тілом з Юрієм Зміборцем. Недарма ж його ненька рідненька зі Старої Жучки, жінки Рогізної, Ленківців, Задубрівки, цілої Буковини, шанують Святого Юрія та, за давнім звичаєм, вирізають прямокутні скиби зеленого дерну і, встромивши в них вербові галузки, розкладають на стовпчиках біля воріт як символ тріумфу Весни — перемоги над підступною силою змія-людожера.

Вже наприкінці війни московські “визволителі” погнали батька — вдатного, молодого газду, з Буковини на Берлін — воювати за сюрреалістичний світ фікції, за незнані йому “родину і сталина”. Чи не в першому бою був смертельно поранений, залишивши старшого, п'ятирічного сина,

Автопортрет Ореста Криворучка. 1974 р.

пазити² меншого брата, доки мати гарувала за копійчані трудодні. Батькова героїська смерть не викувала з Ореста вірного лєнінца, лише силою хлоп'ячої увия, звела докола нього неприступні камінні мури, отой “Хотинець”, якого ще не бачив, та вірив: усе, про що мамка співають, — чиста правда:

*Понід Хотинець, битий гостинець,
Гей рушив туди гречний молодець,
Коником грає, Львів ся здригає.
Коником наверх, Львів ся іздринув.
Зібрав він хлопців сімсот молодців,
Хотинці кажуть, що наш пан їде,
А мамка каже: — То мій син їде...*

Відчував ті непорушні мур середньовічної твержі, їхню зігріту сонцем пульсацію вапняку — фактуру вибіленого конопляного полотна, з якого споконвіків шили сорочки стольним київським князям, його дідові, його батькові, а тепер і він відчуває силу материнського замовляння над конопляною тканкою затятих фортець Буковини й Поділля, що лише волею дотику пензля до аркуша, де б він не був, у Москві, Мещері, Сибіру чи спекотних субтропіках Сочі, робить його самого невразливим і недосажним. (Кам'янець-Подільська фортеця. 1967, полотно, олія; 90x50), (Хотинська фортеця. 1973, папір, темпера; 50x40).

Певно, не варто намагатися проникнути в невловиму алхімію поліхромної графіки художника, як і не можна, слухаючи виконання віртуозного скрипкового твору, вловити кожен штрих з великої кількості виразових засобів, які використав композитор. Та попри все, знов і знов постає наївне запитання невігласа: як це зроблено? Істинний художник як першолюдина загостреним чуттям пізнає світ, кінчиками пучок відчуваючи обертони каменю, води, вихрового виру повітря, які облягають незворушність вулканічних, застиглих мас, що колись були киплячою лавою. Та відколи стали карпатськими бескидами, до готичних основ їхньої фанатично захмарної віри, запашно знадою лона, горнеться полонина. (Полонина. 1981, картон, друкарські фарби; 68x48). У якийсь мент Орест вийшов із батьківського неприступного “Хотинця” і подумки крок за кроком, почав своє сходження до верхогір'я Карпат: “Я радий, що ти побувала серед гуцу-

лів. Я думаю кожен день і вночі думаю про цих людей. Я дуже хочу пожити серед них, краще і більше знати про гордий, прекрасний, самобутній народ... Вони заповнили мій мозок. Чи маю я на це право, чи ні, але вважаю їх і своїми предками”.

Там на повні груди вдихнувши силу творця, за його волею, вирізьблений з дорогоцінного шматка яшми, перевал Німчич, здійнявся до крайнеба святилищем лісових богів, яким і досі курять чар-зілля гуцули. (Осінь на перевалі Німчич. 1982, полотно на картоні, олія; 34x50).

Аж до московської мокви долинали журне бриніння дрімби, те відмацьке замовляння, яке чим далі переростало у шал трюїстик гудошників³, у чорторий невпинного аркана:

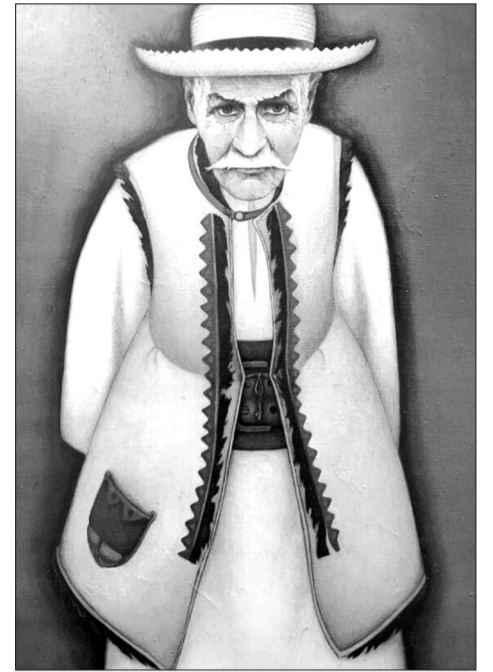
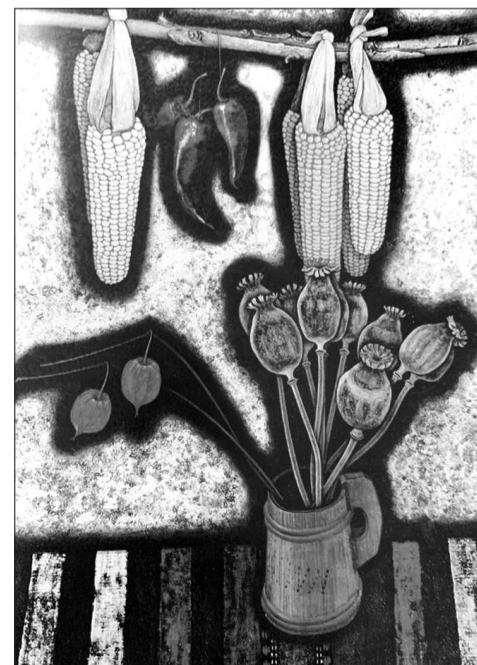
*Загуди ми, гудаченьку, добрий чоловіче,
Заріжу тя когутика, най не кукуріче!..*

Орест відчуває кожним опруженим м'язом цей танець, він різьбить його на мосяжній дошці не різцем, а гострою бартькою далекого дикою предка-опришка, різьбить вдох злютованих танцем побратимів, на вершині гори. Офорт “Танець” чи не перша візитівка його бібліотеки — екслібрис “Із книг К. О.” (1972 р.). Того ж року художник повторив композицію олією на картоні, вона стала його дипломною роботою. Коли на офорті ще бачимо деталізовані елементи карпатської природи і вбрання гуцулів: смерічка на другому плані та орнаментовані вишивкою гачі та китари — то у виконаному олійними фарбами варіанті картини вже немає ні смерічки на схилі гори, ні оздоблених візерунками китарів, лише рух, лише крутж, де гори також втягнуті в нуртовану танцю, в пульсуючий ритм спіралі галактик. (Танець. 1972, картон, олія; 35x44).

“Більше знати про гордий, прекрасний, самобутній народ... Вони заповнили мій мозок...” Тією лагідною, мовчазною усмішкою не раз, як шовковими шорами, стримував у собі опір тарпана, запал природної волі до дії, бо знав, чого коштував йому отой “квадратно-гніздовий” соцреалізм із профілями Ілліча, “під копірку”... Його затаєні бажання бунту зринуть реінкарнованою сутністю Олекси Довбуша, озброєного пістолем, порохівницею, топирцями: “Берім на се порошницю, ще й пістоль і рушницю, треба Кути не минути, ще й у Косів повернути...” Цей оберіг (Олекса Довбуш EXL OPECTA K., 1987), постає в техніці інкорелі, рік після Чорнобильської катастрофи.

“Я вже забув, як пахнуть проліски (брєндушки). Не забув я тільки, як пахнуть буковинські трави. Влітку я був дома, всього декілька днів, і то працював, і все ж один із цих днів я провів один, під лісом. Так-так, я вдихав запашне повітря, слухав, як дзвенять коники, мільйони, мільярди коників; дивився і переслідував голубих і в крапинку метеликів, і немовби на якусь годину повернулося до мене дитинство. Я знов відчув себе частинкою природи”.

Лише там, на верхах, почувши роз-

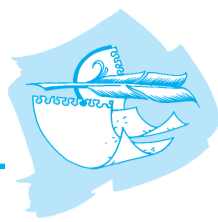
просторене багатоголосся завітчаной сіножати, приходиш до усвідомлення себе, свого цїпкого закорінення у злуці з найменшим стеблом звичаєм, словненого довершеності і простоти. Цю міру досконалої лаконічності завжди відчував його батько-чинбар, вишиваючи дрібними квіточками на вичинній шкірі, святошній китар. Ця міра простоти золотого перетину є кодом нашої нації, що виплітався генетичним ланцюжком із набутку численних племен, які чвалом тисячоліть пролетіли над нашою землею, залишивши в ній, як у городі скульптора Гамалія, небувале диво трипільської кераміки, еллінської мозаїки, скіфської золотої пекторалі — їхній живчик б'ється на кінчиках пучок Українців.

Через притаманний художникові перфекціонізм, прагнення до неперервного самовдосконалення, тримало його в тонусі юначого несопокою, в стані внутрішньої жорстокої боротьби зі сумнівами, в процесі пошуків Божественного одкровення, яке лише збільшувало тугу, бо “хто пізнання побільшує, той побільшує й біль!..” У своїй мансарді, серед крилатих дахів і голубів, потроху сліпнучи, він далі продовжував колодійство алхіміка, достоту, як втрачав слух Людвіг Ван Бетховен: що фатальнішою ставала глухота — то ближчою до Бетховена була його “Дев'ята симфонія”, так само набувало пронизливої гостроти внутрішнє око сліпнучого художника, який, усамітнівшись, потай вигранював той “кришталік”.

Майстер гравіювання печаток у стилі чуань, китайський художник Ці Бай-ші прагнув оволодіти мистецтвом передачі найскладнішого простого, пізнати тайну втілення в одній травинці, всієї світобудови, в безкочному малому — відобразити космос. Він писав: “З подібності завжди виростає відмінність, якщо ученє — індивідуальність”.

Орест заставляє нас поринути у звивни волоського горіха, як у глибини світового розуму, ми приймаємо горіх, як належне, як поживу, ласощі для дітей і раптом, очима художника, проникаємо в найскладніше просте, про яке писав ще Феофан Прокопович: коли Бог доручить двом ангелам, одному розділити на атоми всевіт, а другому зернятко маку, хто швидше впорається зі загадом? Виявляється, ні одному, ні другому ця робота не до снаги, жодному не вдається розділити ні всевіт, ні макове зерня. “Горіх” (максі-графіка). 1981, папір, темпера; “Каштан” (максі-графіка). 1981, папір, темпера; “Двобій” (оса і павук). 1975, світлина.

І вже та, “з горіха зерня”, Батьківщина художника — безнастанне розширення всевіту, макрокосм, що його уява віднайшла на Буковині, де в краплині роси відбилися найстарша, Свято-Миколаївська церква, 1607 року народження, церкви Святої Параскеви (Сербської), Серця Ісуса, Успіння Пресвятої Богородиці, храм Трьох Святителів, де на садгирських пагорбах здійснюється до небес буковий праліс — його “Акрополь” і його “Академія”. “А ліс наш, Садгирський, дійсно добрий і гарний. Я з великим задоволенням кожен раз йду на побачення з ним...”

Його Святі набувають ликів матері й діда, вони, як Йосип з Богородицею, заклопотані простими біблійними ремеслами: теслярством, ткацтвом, пастирством білорунних отар. Його Пречиста не Мадонна-Бенуа, з дрібною цвіткою в руці, вона стоїть на порозі темної невідомості парадної арки вхідних дверей, з рябою курчою в руках, вона вагається, наче спустилася з небесного “райка” до ложі-бенуа: може, варто зважитись, бо сьогодні п’ятниця, а завтра Кучки, може, таки сторгуються з панями на “Панській”. (У п’ятницю. 1984, рельєфна графіка, тонування; 190x86). А тут вона прямує впевненим кроком, з бисагами на плечі, минаючи арку зі знаком “рух заборонено” (На базар. 1981, мішана техніка; 250x200).

Орест пише діда з німбом солом’яного бриля, в нього дід існує в трансцендентній реальності, зображена постаць стає християнською парадигмою, канонічною ідеєю, ми відчуваємо лише цей фронтальний поступ, цей суворий, люблячий погляд із Царства Небесного, і він промовляє до нас устами Пророка:

*Не дуріте дітей ваших
Що вони на світі
На те тільки, щоб панувать...
Бо невчене око
Загляне їм в саму душу
Глибоко, глибоко!*

І нас наскрізь пронизує це Око, цей незламний стрижень Святого Сімейства, цей Меч Господній, що протинає засновану всесвітньою павутиною інформаційної сугестії нашу свідомість. Біла сорочка, білі портяниці, шкіряний, темний від поту тисячоліть, черес, білий мінтян із княжої спадщини буковинського Газди, що наче зійшов із фресок Софії Київської та поспішає нас рятувати.

Ореста виводить з рівноваги задротований пластик “штучного інтелекту” москвовського “Макдональду”, він сам готовий вихопити з Божої десниці той Меч: “...Справді, хто тільки не знущався над нашим казковим краєм? Декого дратує, що сучасні хлопці носять сердаки. А в мене щодо цього є дві протилежні думки: 1) Ті, хто носить рідний одяг не через моду, — мають на це право і навіть повинні носити його хоч у свята. 2) Ті, хто кажуть: “тепер дублєнка в моде”, не мають на це права. Я б роздягав таких і голими відпускав на всі чотири сторони.

Я й сам часто одягаю в Москві киптар мого вуйка”.

“...І немовби на якусь годину повернулося до мене дитинство. Я знов відчув себе частиною природи”. Повернулося вознесінням дарів повсякденної мозольної праці, позначеної материнською любов’ю, що набуває іконописної чистоти — “лози виноградної” недосяжного дитинства. Там, проти стіни рідної хати, зігрітої сонцем щедрої осені, сповнені спокою дозрілості, кукурудзяні шульки¹, під’язані шовком лопушиння і гарячий галун паприки, а під ними, на зітканих мамою, “грядках” пірїстого налавнику, в дерев’яному збанку брунатні голівки коронового маку і два ліхтарики фізалісу. Магічне внутрішнє світло точиться з бурштинових зерен — символу родючості та буковинського хліба — кулеші; з пекельного перцю, що полум’ям охопить облудні роти; зі спокою білої, непорочної стіни. Вони такі правічні, наповнені силою езотеричних сенсів — наче б їх писали майстри фламандського натюрморту, а може іще елінські малярі, єгипетської школи, яєчною темперою на левкасі. (Натюрморт з кукурудзою. 1973, папір, темпера, лак; 91x65).

*Ми сиділи на лаві
під білою стіною
і мовчки обідали з однієї миски.
Лави була тверда,
та ми не відчували,
бо хліб разовий
і страва гаряча
і руки мліли від плуга.*

*А потім
підвелися разом з-за столу,
вклонилися матері
і вийшли з хати.
Кожен пішов до своєї роботи:
хто в поле орати, хто в небо літати,
хто по морях-океанах плавати,
хто під грушею спати,*

хто з ворогом воювати.

*А лави, тесова, жовта,
змита жіночими руками
і сльозами,
чекала на нас під білою стіною.
Та не всі під вечір приходили:
хто на ніч залишався в полі,
хто в небі, хто в морі,
а хто і з війни
до вечері не встиг повернутись...*

*Спали на лаві,
і лави була тверда,
та ми не відчували,
бо тіло мліло з утоми.
І тихо співала мати,
шиючи нам сорочки,
і сон був, як поле,
як небо, як море,
і жони були нам вірні
і горнули до наших грудей,
і рівно дихали діти.*

*На весіллі в онуків
ми співали тієї смутної
про літа молодії на мості,
і голоси були темні, потріскані,
як старий закурений сволок,
за яким ще жевріють чорнобривці.
І лави була тверда,
та ми не відчували,
бо молодіці тряслися у танці,
моргаючи нам,
і лави тряслася,
і бубон у серце нам гунав,
як поле, як небо, як море.*

*Лежали на лаві.
До хати люди заходили,
близькі і далекі,
і нас не могли вже впізнати,
бо землі було твердо на лаві,
змитій сльозами.
(“Похвала тесовій лаві”, 1982 р.)*

Не можу пригадати, де слухала те, гіркіше євшан-зілля, Орестове одкровення, може, в садку, засадженому реготливими гузничками Владикових дітлахів, різьблених із дністровського вапняку, а може, на Рогізнянському цвинтарі з побіленими до Провідної Неділі хрестами з того ж таки вапняку, означеного поганськими солярними знаками, де знову бігала малеча, змагаючись кількістю “деревиць”: витесаних прутків із нанизаними на них медвіничками, тістечками, цукерками, яблучками, в’яленим чорносливом, одержаними від старших, “за поману”. Цей язичницький, дохристиянський звичай ще донедавна зберігався на Буковині — як символ розпускання бруньок нового життя на древньому Дереві Роду. Навіть на рукавах прабабиної сорочки розцвітало вишите волічкою дерево богині Рожаниці.

Орест пописався по цілому світу своєю філігранною графікою, прозорими, наче пустилися “нюрка”⁵, живописними імпресіями шойно скупаних у Виженському вирі барв. І де він тільки не побував: виставки у Франції (Ліон, 1980), Великій Британії (Оксфорд, 1982), Італії (Кортонна, 1984), Голландії (Утрехт, 1986), Іспанії (Барселона, 1991), Люксембурзі (1987), Данії (Фредеріксхавн, 1991), Єгипті (Гіза, Каїр, 1999), Греції (Левкас, 2005), США (Воррен, штат Мічиган, 2005), Індії (1984), Японії (Канагава, 1992), Китаї (Бейджінг, 1998), Туреччині (Анкара, 2003), Південній Кореї (Сеул, 2000).

Не раз підіймався схилами Альп до небожителів Верхньої Австрії. Здавалося, недалеко вже й до самого Бога. Та що найбільше подивувало: мешканці Верхньої Австрії заради одноденної слави не схильні долати “зоряні верхогір’я”. Міцно тримаючись горбистої своєї долі, один по одному, йшли до Ореста, як на сповідь, бо саме він мав стати творцем генеалогічного дерева кожного з них, а “Дерево Роду” не терпить брехні. Як його прабаба вишивала на рукавах весільної сорочки свій родовід, од білого кореня в чорній землі до обтяженого цвітом і плодом росохатої крони родоводу, так і художник творив на замовлення генеалогічний розпис — родово-де-рево “приземлених” пожилців Верхньої Австрії, від найстарших предків батька та матері, до списку нащадків — носіїв одно-

го й того ж прізвища та їхні подружжя... Справа була важка, марудна, але й поплатна. Коли бачив свою роботу в тонкій, коштовній оправі на видноті у вітальні бюргера десь у Лінці, згадував Провідну Неділю на Рогізнянському цвинтарі, де вшанували предків, але мало хто вже міг пригадати, як звали його пращура.

Іноді ми не ймемо віри власним очам, коли з порожнечі, осотаної тонкою цівкою, що спливає з пензля художника, раптом відкривається глибинна невидима сутність світу, аж доки випадково не перечепимось зором за філософсько-естетичну ідею Ші-тао⁶, де йдеться про божисту субстанцію художника в стані трансцендентного проявлення — коли він починає писати картину “і проводячи лише одну лінію, стає схожим до творця світу, створюючи свої небо і землю, воду і каміння”.

Що спонукало Ореста примусити говорити пустоту? Пустоти Архипенка наповнені нестримною динамікою руху; про самі по собі, красномовні пустоти Матісса писав В. Жорж⁷. Але що означали для Ореста оці “портрети” дулюватих верб Коровії, які почав писати ще на початку своєї тернистої дороги до зірок?.. Що він бачив за порепаною темною корою, у правічних глибинах верби; може, на джерзі⁸ м’якого моху солодкий сон усміхненої Мавки, в передчутті першого кохання в “Лісовій пісні”, а може, руїну спаленого собору після нашестя Батгєєвої орди?..

Наші предки чинили потребу священним деревам. І шойно Орест, після довгих мандрів, повертався додому, якась неземна си-

ла знов і знов провадила його до верб Коровії: “Щодо моєї долі — то вона чимсь нагадує міраж...” Імпресіоністичний міраж Коровії у нього звучить “Порами року” Антоніо Вівальді — часом отим ледве чутним, прозорим сотіє⁹, а часом сповненим потуги і гостроти осіннього вітру спіккато. Гіркотна пристрасть животворних соків верби, що напровесні стрімко несуться вгору, шмагаючи ранкові холодні тумани — “Шутка б’є, не я б’ю, за тиждень Великдень” — їхня пульсуюча динаміка відчувається в роботах мистця і в спокої, і в русі. У цьому Орест хоче показати нам непереборну силу землі, де навіть висохла на шкрум, патеріяца мандрівного ченця-капуцина, пустивши пагорни, спокушає вербовими сережками... І та стара верба, з якої художник пише “портрет” (Портрет верби. Коровія 2006, картон, пастель; 260x322), сама стає архетипом історичної пам’яті, що в діонісійському, оргіастичному шалі “Весни священної”¹⁰ розметала свої вербокоси, пустившись “у той, останній, Ріпенський “Гопак”¹¹... і лошак — стоїть, мов на ініціації, під високою аркою сплетений вербових рук... (“Етюд”. Коровія 2002, полотно, олія; 25x34).

Чи емоції вплинули на Ореста “Обрізані верби при сонці на заході”, виконані Вінсентом Ван Гогом в Арлі (1888)?.. Тут язика аутодафе, що злітають з-під ніг художника, охопили призахідним пожаром усі небеса і вже немає надії на спасіння. З покручених бузково-чорних маслаків, з

останніх сил пнеться в молитві до неможливого порятунку ламкий кволий вербинець, оголившись пекельний, пригнічений стан безвиході самого Ван Гога. Натомість в Ореста “Пейзаж”. Коровія. 2002, папір, пастель; 270x380; “Весна”. Коровія. 2003, полотно, олія; 39x39; “Три верби”. Село Коровія. 1998, картон, олія; 50x40. “Верби у вересні”. 1999, полотно, олія; 40x50; “Верби у жовтні. Коровія”. 2001, папір, пастель; 400x500, говорять лише про одне: “Я знов відчув себе частиною природи. Я був у той день щасливий.” І вже не важить, чи весна, чи осінь, чи зима: “Одного разу навіть зимою ходив (один). Пам’ятаю — провалився в болото, що сховалося під снігом, але все ж не пожалкував, що пішов, бо це був радісний для мене день. Я милувався кожною гіллякою, кожною засохлою квіткою, що стирчала темним силуетом на білому снігу, як тонкі розчерки пера, або японські гравюри...”

Тоді в амбітному юначому шалі писав: “Кажуть, коли в людини зникає дитяча безпосередність — вона перестає бути художником. А ще — я дійсно хочу дивитись на світ очима дитини, щоб кожен день відкривав для мене щось нове, цікаве, щоб вартувало жити”. І все ж у той весняний день 1974 року молодого художника примусила стишити крок порожнява старої верби, вона стояла перед ним, здійнявши до неба мозольні, покручені роками руки: права зовсім усохла, лише на одній брунатній галузі ледь жевріють зелені плімінці, а ліва — ота, що від серця, нагадувала мамину пригорщ, повну пагонів зеленої розсади, що, укорінившись, мала жити, бо все що, співаючи, садила мати, буїно росло: “В кінці греблі шумлять верби, що я насадила, нема того козаченька, що я полюбила...” Пізніше, після стрімких злетів і болісного сум’яття розчарувань, ті старі верби Коровії відкривають художнику іншу мудрість, до якої після засліплення феєрверками імператорського двору та феєричними карнавалами Офена, Відня, Венеції, прийшов Григорій Сковорода, прийшов до сутнісної підсонов абсолюту, де, як писала Ірина Фаріон, “усе видиме, залежить від невидимого”. Під густим чорним кольором каліграфії старих верб, нуртує мудрість невидимого світового розуму, де, за Г. Сковородою, тілесна оболонка — це “твар”, “олжа”, “обман”; це зерно, плід, яйце, що, тільки зігнувшись, зіпсувавшись, можуть продовжити життя, сховане в неперервній енергії духу, від чистоти якої залежить здоров’я і краса природи.

Сьогодні бачу в цих вербах тужильниць, бачу в їхніх темних постатях елегантні послання китайських каліграфів. У цій репнутій напрузі, обвуглених ієрогліфах вербової кори, де відсутня застигла симетрія, залишивши лише вкорінені у пожарище динамічний порив, прочитую душевний стан автора — пророче Орестове прозріння, ще тоді, коли білі вітрила Маріуполя напинав ласкавий теплий бриз Азовського моря.

Та ми викарбували на скрижалях серця заповіт старійшин: Істина вічна, тілесна оболонка — це “обман”, зерно, що тільки зігнувшись, може продовжити життя, сховане в неперервній енергії духу, від чистоти якої залежить здоров’я і краса природи, а значить, і нашої Нації.

¹ Виженка — гірська річка, від якої пішли назви містечка Виженця та села Виженка.

² Пазити — стерегти, охороняти, від румунського — pazit.

³ Гудошник — скрипаль (гудок — первісна назва скрипки в Київській Русі).

⁴ Шульок — кукурудзяний качан (місцеве).

⁵ Нюрка — пірнати (місцеве).

⁶ Ші-тао (1642–1707) — китайський художник.

⁷ В. Жорж — Валері Жискар д’Естен — французький політик, президент Французької республіки (П’ята республіка), 1974–1981. Правоцентристський політик.

⁸ Джерга — ліжник у буковинських Карпатах.

⁹ Сотіє, спіккато — скрипкові штрихи.

¹⁰ “Весна священна” — балет Ігоря Стравінського.

¹¹ “Гопак” — на межі жанрів, котру створив український художник Ілля Рєпін в останні роки життя.

Тарас ГОЛОВКО

Зі щитом і мечем у руках, або Про високе і нище в епоху Івана Багряного

Колись давно Іван Драч на одній із презентацій книги, присвяченій Івану Багряному, сказав, що цьому видатному українському поету, прозаїку, публіцисту і політичному діячеві ХХ століття несказанно пощастило, бо у нього є натхненний популяризатор його творчості. Відтак автор відомих романів “Тигролови”, “Сад Гетсиманський”, “Людина біжить над прірвою” ніби отримав друге життя, адже його постійно згадують, ним захоплюються, відкривають для себе маловідомі факти з біографії.

Цим дослідником, який не одне десятиліття ґрунтовно вивчає творчий спадок і невсипущу діяльність Івана Лозов’ягіна, того, хто прибрав собі літературний псевдонім Багряний ще в 20-х роках минулого століття, є Олександр Шугай. Цьогоріч він спільно з київським видавництвом “Дніпро” випустив у світ фундаментальний роман-дослідження “Іван Багряний або Через терни Гетсиманського саду” (видання друге, доповнене), тим самим продовживши роботу, розпочату ще у 80-ті.

Книга нараховує понад шістсот сторінок тексту, зміст яких заглиблює читача в перші і наступні десятиліття становлення більшовицької влади в Україні, що передбачало нове поневолення українців. Адже за наказом з Москви полчища російських банд по-розбійницьки вдерлися в Україну, на чужу для них етнічну територію, вчиняючи на своєму шляху насилля, фізичні розправи над цивільним населенням, вступаючи в запеклі бої з військами молодого української держави. Одним із тих, хто став свідком поразки в російсько-українській війні, був головний герой роману-дослідження Іван Лозов’ягін, уродженець Охтирки колишньої Харківської губернії. Ці роки припали на його юність, коли життя видається романтичним і безтурботним, сповненим далекоюсяжними устремліннями та життєвими планами.

Однак очікування швидко розтанули, шойно Україну окупувала ворожа Червона армія. Повсюди в республіці, яка зовсім недавно проголосила державну незалежність, встановився жорстокий диктат, який з кожним роком посилювався директивними вказівками з Москви, знаменуючи соціальні катастрофи в майбутньому. Чи розумів це Іван Лозов’ягін, який, потрапивши під вплив більшовицької пропаганди, вступив до комсомолу, що правда, скоро з тієї організації вийшов, інтуїтивно відчувши всю фальш ідеалів і принципів, нав’язуваних українській молоді чужинцями?

Олександр Шугай, детально описуючи в книзі молоді роки Івана Лозов’ягіна, не омине жодної суттєвої деталі в його біографії, намагаючись віднайти той злам, що відбувся у свідомості майбутнього письменника, коли перед ним відкрились несправедливість і облуда, привнесені в повсякденне життя московськими загарбниками. Він болісно сприймає будь-яку жорстокість стосовно односельців, виявлену людьми у військових шинелях та червонозірках кашкетів, котрі для досягнення своїх цілей ні з чим не рахувалися, починаючи з конфіскації збіжжя при виконанні сумнозвісної продрозверстки, прирікаючи людей на голодну смерть, і до заохочення партійцями доносів, цькування заможних господарів, “розкуркулюючи” і висилаючи їх у суворі північні та сибірські поселення. А водночас більшовицькі “вершители долі” нехтували мораллю, безвідмовно виконували злочинні накази, плазували перед колоніальною владою.

Прозріння у двадцятилітнього Івана Лозов’ягіна відбувалося потягом до поетичної творчості, з рефлексіями на гнітючу дійсність й історичну несправедливість у ранніх творах, поки що не так відверто і гостро, як це станеться згодом. Олександр Шугай віднайшов одиничний примірник дебютного роману “Скелька”, який односельці Багряного десятиліттями таємно зберігали від невсипущого чекістського ока. Книга була випущена у 20-х роках за власні кошти, з авторським художнім оформленням. Написаний езоповою мовою, твір спочатку не викликав підозри у більшовицької цензури, яка на той час ще не набрала сили і впевненості безжально розправлятися з усім, що йшло в розріз з політикою партії. “Скельку” схвально сприйняли у тодішніх літературних колах, зокрема, Володимир Винниченко позитивно висло-

вився про творчі починання молодого письменника зі Слобожанщини, що дало впевненості Івану Лозов’ягіну і надалі пробувати свої сили у поезії та прозі.

Як впливає з авторської розповіді, два міста, точніше, дві столиці – Київ і Харків, у яких вирвало літературно-мистецьке життя на межі 20–30-х років, ніби магнітом притягували до себе Лозов’ягіна. Він швидко зорієнтувався в тому, чим відрізняються літературні угруповання “Плуг”, “Гарт”, МАРС, ВАПЛІТЕ, Пролітфронт або ВУСПП та на яких теоретичних засадах ґрунтується літературна творчість різних за віком письменників, котрі представляли ці об’єднання.

Олександр Шугай звернув увагу на характерну деталь, присутню в перших поетичних творах Лозов’ягіна, де чітко простежується не дуже прихильне ставлення поета-початківця до міста, на відміну від села, яке викликало у нього теплі спогади, пов’язані з дитинством, навколишньою природою, людською добротою, виявленою як близькими, так і незнайомими людьми. Зовсім іншу атмосферу відчував поет у великих містах, де відбувалися буквально перед його очима не до кінця зрозумілі перетворення. Партією проголошувалася курс на суцільну індустріалізацію, що мала на меті закласти нову інфраструктуру у розтерзаній соціальними протиріччями економічно аграрній країні, розпочавши будівництво нових гідроелектростанцій, заводів, фабрик та інших промислових об’єктів, що, за задумом партії, обіцяло “світле майбутнє” всьому населенню країни. Та чомусь заявлені вождями пертурбації боком обходили село з його так званою “дрібнобуржуазною стихією” (широко вживана з негативним підтекстом характеристика, за якою ховалося зневажливе ставлення Леніна та його прибічників до селянства, за рахунок якого імперія до революції була одним із провідних експортерів сільськогосподарської продукції у світі). Таку несправедливість стосовно цілої верстви населення важко було не помітити, і це підтовхнуло Лозов’ягіна до внутрішніх сумнівів і скепсисів, спочатку обережно, а потім все сміливіше, він почав їх втілювати у літературних образах. З певного моменту Лозов’ягін підписував твори не своїм прізвищем, а псевдонімом Багряний. Мине небагато часу – і слідчі охоронці пригадають йому цю виявлену у літературній творчості сміливість, запідозривши в нелояльності до радянської влади, ба більше – в дискредитації політики партії в аграрній сфері.

Зрозумівши в загальних рисах

неприйнятний більшовицький курс на вирішення проблем сільського господарства, зокрема, незаконне вилучення у населення зібраного врожаю, примусове запровадження колгоспів і радгоспів, збиткування над працюючим людом, його насильницьке виселення, Іван Лозов’ягін все більше радикалізувався. У згаданому романі у віршах “Скелька” письменник не випадково звертається до історії Вандеї, відомої з часів Великої французької революції трагічними подіями, коли повстале населення цього департаменту чинило затятий опір озброєним загонам революційної армії. Кмітливий читач одразу проводить паралелі між французькими інсургентами й українськими селянами, які, розпрощавшись з ненависним кріпацтвом, нав’язуваним століттями російським самодержавством, змушені були одягати нове ярмо, силою накинута більшовицькими комісарами.

Іван Багряний, як і більшість його тодішніх колег по творчому цеху, здається, буквально зрозумів офіційно задекларовану національну політику РКП(б)-ВКП(б), гучно названу українізацією, що передбачала залучення до пори до часу в державні органи влади, партійні осередки, різноманітні установи й організації національно свідомих громадян, дозволивши активно використовувати рідну українську мову не лише в побуті, а й у діловодстві, а також творити національну культуру, втягуючи у творчий процес “пролетарські елементи”.

Олександр Шугай ґрунтовно аналізує що своєрідну шахову партію, розпочату Леніним, а потім розіграну Сталіним, яку обоє, за твердженнями автора книги, програли, бо ситуація вийшла з-під контролю і національне в Україні на межі 20–30-х років все більше почало домінувати над інтернаціональним (насправді російським). Шойно це відчули в Москві, то, образно кажучи, почали однією рукою грубо скидати шахові фігури з ігрового поля, а іншою – трощити голови шаховою дошкою гравцям-переможцям.

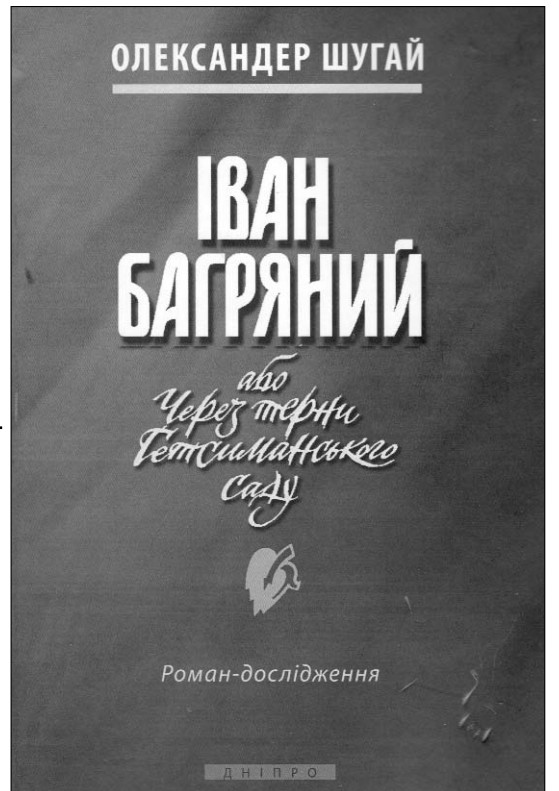
У книжці вміщено цікавий історичний екскурс для того, щоб читачу стало зрозумілим, якої мети добивались у національній політиці московські партійні верхови та їхні ставленики в Україні. Згадується особа другого секретаря ЦК КП(б)У Дмитра Лебідя, з його так званою “теорією боротьби двох культур”, підтриманою кремлівським політбюро, за якою російська культура в цьому двобої мала перемоги українську. На думку автора, впевненості росіянам додавало усвідомлення того, що саме так і буде після 300-літнього тотального домінування

російщини в усіх сферах суспільного життя. За короткий час було ліквідовано українські приватні видавництва і книгарні, натомість засновано державні, контрольовані згори до низу партійними органами.

У літературі і мистецтві насаджувалася метод соціалістичного реалізму з його диктатом, що саме і як слід творити. Викорінювалось усе іноземне, насамперед європейське, навізамін культивувалося спочатку низькопробне московське, а вже потім за залишковим принципом українське. Контроль за суб’єктами видавничої справи постійно здійснювався Головлітом – органом, відповідальним за цензурування літературно-мистецьких творів. Відбором або вибракуванням письменницьких доповідей, а також своєрідним вишколенням літераторів займався спеціально заснований для цих цілей інститут літературної та комуністичної критики, працівники якого мали вчасно виявляти “ворожі” тенденції в літературному процесі. Але найжахливіше, до чого додумались кремлівські езуїти, – це посягати на довіру у людських стосунках на рівні побуту, заохочуючи в традиції московського і царського двору доноси одне на одного, нашпигування, хворобливе вислужування, безпідставне каяття за нібито допущені ідейні помилки.

Іван Багряний, як і тисячі представників творчої інтелігенції того часу, одразу відчув на собі ці “нововведення”, що не лише вшугували письменника та його побратимів великої неприємності в майбутньому, а й фатальним чином позначилися на подальшій долі цілого покоління українців. Але спочатку був революційний пафос й ілюзія того, що все негативне, притаманне проклятому минулому, можна знести одним махом і побудувати соціально справедливу країну, де не буде експлуатації, пануватиме справедливий закон, перед яким усі стануть рівні, а всі злочини, вчинені учасниками військового вторгнення на території України (чому названого з подачі тих же більшовицьких пропагандистів громадянською війною, насправді ж це було колоніальне загарбування), залишаться лише гірким спогадом... Проте Іван Багряний зрозумів, що це не так, хоча б з тієї реакції, яку викликали у вірогідних літературних критиків його перші твори.

Олександр Шугай здійснив необхідну пошукову роботу, щоб

Роман-дослідження

ДНІПРО

віднайти в архівах розгромну рецензію на твори Івана Багряного, вміщену на початку 30-х у харківському журналі “Критика”. По суті, після цієї публікації почався відлік днів перед арештом і засудженням письменника сумнозвісною трійкою УНКВС по Харківській області. Важливий у всіх відношеннях віднайдений документ добре ілюструє не лише задушливу атмосферу радянської дійсності напередодні сталінських репресій небаченого масштабу, а й показово демонструє конкретні звинувачення на адресу літератора, які згодом слідчі використовуватимуть як аргументи для обґрунтування нібито вчиненого Багряним злочину. Статтю під промовистим заголовком “Куркульським шляхом” (Про творчість Багряного)” написав якийсь Правдюк (скоріше за все прізвище вигадане – Т.Г.), який, дотримуючись вироблених правлячою партією ідеологічних канонів, каменя на камені не лишає насамперед від ранніх поетичних творів письменника.

Що ж конкретно закидав Багряному цей запаланий критик, боягузливо ховаючись за несправжнім прізвищем? Свій “гнів” одразу скерував на збірку лірики “До меж заказаних”, випущену наприкінці 20-х. Вже в назві він угадує крамолу, потрактуючи “заказані межі” як виняткове право, яким користуються лише обрані, наділені владою люди, а не всі громадяни країни. Багряний ніби зазирнув у майбутнє, прозріваючи передбачивши формування цілого прошарку в більшовицькій державі, за яким дуже скоро закріпиться визначення – партноменклатура, а її характерними рисами стануть пайки, закриті розподільники, найкращі путівки, ексклюзивне медичне обслуговування, відомчі санаторії та інші недоступні для загальної маси соціальні блага. Правдюк відчув цей авторський посыл, бо “заказані межі” брали під сумнів проголошену більшовиками-ленінцями рівність між партійними і безпартійними, що втілювала основоположний принцип їхньої ідеологічної доктрини.

Далі буде.

Ольга САМОЛЕВСЬКА,
кінорежисерка, лавреатка міжнародних фестивалів

Жила в Києві справжня графиня, родовід якої ведеється від древнього роду Капністів (Капніссів), православних греків.

У захмарному 1702 році кавалер ордена Св. Марка Стомателло Капніссіс (з усім його потомством) отримав графський титул за військові заслуги, про що свідчить Грамота венеціанського дожа Алоїзія Мочченігі.

“Якщо я чогось вартий, то цим я зобов’язаний, насамперед, моему вихованню і тим прикладам правди, простоти, честі, якими я був оточений — від моєї появи на світ до мого вступу в життя”, — такі слова залишив нам прапрадід Марії Ростиславівни Петро Васильович Капніст. Він народився в Україні, на Полтавщині. Став офіцером, служив у Петербурзі, відрізнявся дуже привабливою зовнішністю. Одного разу, коли він стояв на посту, — на свою біду сподобався самій Катерині II. Не бажаючи стати іграшкою хтивої імператриці, він написав прохання про відставку і таємно вийшов за кордон. Доля винагородила його красунею Елізабет, яку він привіз із Лондона, щоб вона стала прапрабабусею майбутньої заслуженої артистки України. Республіканець за переконаннями, він заснував у своєму селі Турбайці на Полтавщині “турбайську республіку” для восьми сотень кріпаків і називав селян своїми сусідами. Сучасники вважали його великим оригіналом.

Його рідний брат став великою літературною знаменитістю — Василь Васильович Капніст, ви-

Заповіт графині До 110-річчя Марії Капніст

27-річну Марію Капніст стали посміли судити, і, щоб покарати за її родовід, 15 років мурдували у таборах і засланнях. 15 найбільш діяльних років! А якщо скласти всі її роки, понівечені не тільки в’язницею, каторгою, енкаведистськими поселеннями, а й ті, затьмарені юні роки, коли у неї відібрали будинок, дачу в Судаку, а головне — право вчитися і працювати, то цих скорботних років набереться більше трьох десятків.

Сибір... Караганда... Джеккаган... Степталач... Енісейськ... Козаченське... Нічні допити... Побой... Вседозволеність начальства... Обрізані коси... Вибиті зуби...

Напівголодний режим... Плювки в їжу... Каткування крижаною водою... Шахта... Лісопвал... Виробництво пустотілої цегли... Етапи, етапи...

Шкіру обличчя Мірочка зіпсувала, втираючи вугілля, щоби відштовхувати гвалтівників. В руки, в легені в’ївся вугільний пил. В душу, в серце в’ївся гострий біль.

Марія не оминала людей, душевно підтримувала сусідок по пеклу. Її сердечною — на все життя — подругою стала дивовижна жінка Ганна Василівна Тімірєва, художниця і поетеса, яка досконало володіла французькою та німецькою, але все життя, до самої пенсії промучилася в неволі тільки за те, що вона кохала адмірала О. В. Колчака, неповних два роки була з ним у цивільному шлюбі і добровільно пішла за ним під арешт у січні 1920 року — 7 лютого гегемони розстріляли Олександра Васильовича.

Єдиного сина Ганни Василівни, 24-річного Володю Тімірєва розстріляли у 1938 році.

Ще у 1919 році Верховний Правитель Росії адмірал О. В. Колчак (яким нас у радянській школі лякали, як Бабаєм) проголосив: “Я готовий рахуватися з незалежністю України, щоб узгодити військові дії наших українських, польських та інших антибільшовицьких сил”. Ох, скільки поколінь було би врятовано ...

Про життя сталінських ув’язнених ми маємо лише поверхневі уявлення. Зрозуміло лише, що цим великомученикам ХХ століття були уготовані нелюдські умови. Коли при переміщенні по етапу десь траплялося дзеркальце — жінок тягнуло до нього. А від дзеркальця — голосний плач, страшне виття. Ніхто з них себе вже не впізнавав. Одна з цих нещасних — з тих, кого заганяли залізною рукою до щастя — згадувала, що пережила жах, побачивши в такому дзеркальці свою сиву матір замість себе.

Багатостраждальна пам’ять

жу самотність, щоб забути про своє... Грати циганок, графинь, чаклунк, черниць...

Вона знялася в таких фільмах як “Дорогою ціною” (реж. М. Донський), “Тіні забутих предків” (реж. С. Параджанов), “Війна і мир” (реж. С. Бондарчук), “Руслан і Людмила” (реж. О. Птушко), “Стара фортеця”, (реж. О. Муратов), “Табір іде в небо” (реж. Е. Лотяну), “Дике полювання короля Стаха” (реж. В. Рубінчик), “Нові пригоди янкі...” (реж. В. Гресь) і т. д.

Серед її ста з гаком ролей і епізодів ніхто і ніколи не запропонував їй тієї потрясаючої ролі, яка хоча би віддалено відобразила б її страшну долю.

Найправдивіша краса світу — це просвітлене, не переможене крутими обставинами, збагачене мудрістю обличчя старої людини. Такі обличчя — рідкісні. Це — діаманти краси. І ніяка топ-модель не тягне на таку ненаглядність. Найщиріший і найдетальніший документ, над яким люди та обставини щоденно працювали десяти років — це обличчя старої людини. Краса молодих залежить від пропорцій, які дала їм природа. А краса вікова — це зафіксовані життєві подолання, це співробітництво душі і долі, це явище духовного поля битви і перемоги.

...Кінооператорам Марія Капніст могла би повторити слідом за уславеною Анною Маньяні: “Не приховуйте моїх зморшок — вони надто дорого мені коштували!” Але Анна Маньяні і страшному сні не могла би собі уявити, якою може бути ціна зморшок... А якби ж Марія почала грати з 16 років, як така ж гострохарактерна Анна, то може і її теж знали би в усьому світі... Радянська м’ясорубка втрутилася і в долю країни, і в долю кожної людини.

У Києві Марію Ростиславівну можна було частіше зустріти у Володимирському соборі, ніж в Союзі кінематографістів. Вона — втім, як і її матуся — простоювала в цьому соборі й буденні служби Божі, і Цілонічні. Вони, загартовані в горнилі ХХ століття, від нестерпних випробувань тільки багатшими стали. Як андерсенівський Ляльке. В цих людях міцно утвердився опір тій безбожній владі, яка знищувала найкращих людей, оголошуючи їх ворогами народу. Ця манкуртська влада забрала у них і рідних, і маєтки, але її було безсилою вбити в них Бога та вселити вірогідність.

Біля колон Володимирського собору, де довго тепліли слід наших рідних, тепер простоюють повні скорботи нові парафіяни. Дай Боже, щоб і нам відкривалися вічні істини, якими керувалися наші рідні. Переймаючи їхній духовний досвід, ми не даємо їм зникнути.

Марія Ростиславівна завжди так зосереджено молилася, що одного разу ввечері служки зачинили собор, не помітивши її за колоною. Так вона і залишилася

зосереджено молилася, що одного разу ввечері служки зачинили собор, не помітивши її за колоною. Так вона і залишилася

зосереджено молилася, що одного разу ввечері служки зачинили собор, не помітивши її за колоною. Так вона і залишилася

зосереджено молилася, що одного разу ввечері служки зачинили собор, не помітивши її за колоною. Так вона і залишилася

зосереджено молилася, що одного разу ввечері служки зачинили собор, не помітивши її за колоною. Так вона і залишилася

Марія Капніст у юності

датний поет і драматург, родоначальник сатиричної комедії, автор “Оди на рабство” і “Сатири”. Йому теж було ненависне кріпацтво, що і позначилося на всій його творчості і на біографії синів, які стали декабристами. Син Василя Васильовича, Семен одружився з рідною сестрою декабристів Матвія і Сергія Муравйових-Апостолів. Інший син, полковник Олександр Васильович Капніст, відсидів у Петропавлівській фортеці, був Миргородським предводителем дворянства. Це він привів у будинок князя Репніна молодого художника Тараса Шевченка, “...цей милий Капніст, який весь — серце”, — писала про Олексія княжна Варвара Репніна.

По материнській лінії Марія Ростиславівна належить до славного козацького роду, її справжнє ім’я — Маріетта Капніст-Сірко. Мама Анастасія Дмитрівна — прапраправнучка знаменитого полководця, оборонця України, запорізького отамана Івана Дмитровича Сірка.

Козацько-дворянське походження — це і є вся провина Марії Ростиславівни. Влада серпа і молота, яка перемолола мільйони життів, такої провини не прощала.

Вища освіта, про яку так мріяла Марія, була назавжди закрита для неї — дворяни, ці хранителі культури, за гегемонівськими законами відтепер не мали права на таку розкіш.

З донькою Радою

Перша народна артистка України

Час плінний... Вічне в ньому і в просторі – наше відчуття минулого, наша пам'ять про минуле, наше розуміння минулого, наше емоційне ставлення до подій минулого та людей, які були духовними та інтелектуальними епіцентрами цих подій. І з плінністю часу все щемнішими стають спогади про цих людей, які свято любили те, чому ти поклоняєшся все життя – театр. Можливо, сьогодні настав час поговорити про шарм людяності, сердечності, які неможливі без участі, насамперед, свідомості, бажання, волі. Я чуюся львів'янкою за життям і духом. Львів – центр книговидавництва, мистецтв, справжня архітектурна перлина: готика, ренесанс, бароко, українське бароко, ампір, конструктивізм, сецесія, модерн переплітаються, створюють архітектурну гармонію міста. А ще Люди! Родини Крушельницьких, Турнів...

Сьогодні, обійнявши думкою й чуттями велике творче своє життя, та й просто проживши довгі літа, я питаю себе: чи може людина сама себе сотворити без візуального, почуттєвого, пластичного соціуму? Навіть якщо ти інтровертна людина, замкнена на своїй психофізиці? Правильне одне: точку опори в собі – інтелектуальну, емоційну, мудру – можна знайти, прочитуючи життя Людини, якій ти віриш, у талант якої ти віруєш... Три жінки мали на мене величезний життєвий вплив: моя мати – Клавдія Миколаївна Кононенко, Леся Українка і Марія Заньковецька. Вони дали мені можливість відчувати національне в мистецтві й житті, усвідомити, де я живу, по якій землі ходила й ходжу, і завжди торкатися головою неба і в Театрі, і в житті.

Марія Костянтинівна Заньковецька! Моє творче життя тісно пов'язане з іменем Марії: закінчила студію при театрі ім. М. Заньковецької під орудою курбасівського режисера Б. Х. Тягна, 30 років служила на сцені заньківчан, 22 роки грала роль Заньковецької (близько 600 разів), працюючи в театрі ім. І. Франка, заснувала Міжнародний фестиваль жіночих монодрам "Марія", присвячений першій народній артистці України Марії Заньковецькій. Метою Фестивалю було плекання, культивування та представлення можливостей універсальної мови театру, популяризація кращих світових здобутків виконавської майстерності актрис, сприяння активній інтеграції українського театру у світовий театральний процес...

Такий талант, як у Заньковецької, народжується раз на століття. У її характері, зовнішності, взагалі особистості з'єдналися всі якості, які визначають артистичну натуру, себто, в ній глибокі емоційні почуття і внутрішні переживання завдяки рисам характеру набували динамічної сили вияву, яка підсилювалась виразною зовнішністю, пластикою і дивною красою голосом (меццо-сопрано). Але все це могло б залишитися чудовим, прекрасним матеріалом, якби Заньковецька не виявила силу і волю, не робила б усе життя вибір: між забезпеченим життям дружини військового і вічною мандрівкою, між привілеями сцен Петербурга й Москви і безправною українською сце-

ною, між бездумним життям і позицією громадянки.. А болючий вибір у коханні?.. І. Мар'яненко писав: "Марія Костянтинівна мала прекрасну зовнішність і особливо надзвичайно виразні, чарівні очі, красивий великого діапазону голос, яким уміла відтінити особливості української народної пісні. Весільні пісні у її виконанні – це неперевершене видовище, це шедевр. І як шкода, що, здається, нічого не зафіксовано, бодай на грамофонні платівки". Пісня для Марії була своєрідною медитацією, сутністю самозаглиблення і водночас – тонкою ариадниною ниткою, що легко виводила її до людських сердець. Нянечка Сухондиха, як називали її в селі Заньки, намагалася допомогти своїй вихованці Мані пізнати світ природи, розповідала їй про трави, рослини, які мали цілющі властивості й допомагали людям переборювати хворобу. А інколи брала вона Маню, садонила до себе на коліна, тулила до своїх грудей і співала тихесенько

у неї було надзвичайно виразне, колоритне. Вона глибоко відчувала музикальність, образність, емоційність живого народного слова. Актриса багато працювала над звуковим виявленням внутрішнього змісту ролі. Виразні мовні засоби, дикція, орфоєпія, мелодика, ритміка, особливо інтонація та її тональна партитура були розроблені до дивовижної легкості, природності й правдивості. "У Заньковецької була особлива прихильність до слова, до художнього милування ним, до творчої праці над словом, до шукання його граничної виразності, суттєвої ясності, художньої об'ємності. (С. Дурилін, "Марія Заньковецька").

Головне, коли слово розчиняється в дії свідомості, коли глядач, відкривши назустріч акторові рецептори душі, ділить з ним той безкомпромісно нинішній час, у якому розгортається вистава. Нам не дано пережити потрясіння від гри Заньковецької...
"Не лише відчути роль, але й

буття Марії, я часто згадую слова Христі Олексіївни Алчевської з її статті "Позиції громадян-учених і досвід життя": "Немає в нас до себе частенько поваги, немає чести національної, національного самоповажання, бажання все глибше й глибше пізнавати самих себе".

Це про нас?! Хочу звернути вашу увагу на уявну анкету з відповідями Марії, анкету, яку ми склали разом із театрознавицею Наталією Бабанською.

Анкета

Дата і місце народження: За записом у метричній книзі Ніжинського повіту села Заньки "у поміщика, колежського секретаря Костянтина Костянтиновича, сина Адамовського, та його законної дружини, Марії Василя дочки, обоє православні, народилася дочка Марія 22 числа липня місяця 1854 року". Народилася на Марію, тому Марія. Ім'я означає гірка і прекрасна, а її знак Лев належить людям сильним і талановитим.

Зовнішні дані: Зріст середній, 1 метр 62 см, темне волосся, карі очі, риси обличчя звичайні, рухливі; за спогадами сучасників, Заньковецька була жінка добре збудована, вся її постать трохи нахилена вперед, рухлива, пластично виразна, особливо кисті рук, вражали її очі, хто зустрічався з ними не міг забути її глибокий гіпнотизуючий погляд. А брідній Мані дуже не подобався колір її очей, і вона вирішила змити їх. Діставши мило, дівчинка почала нещадно терти свої очі, плачучи від болю: "Я не хочу, щоб у мене були такі чорні очі, я їх змию". Особливістю Заньковецької було те, що на її обличчі з надзвичайною швидкістю відбивались найменші душевні рухи, воно не знало спокою ні на сцені, ні в житті.

Сімейний стан, родичі: Три брати і сестра Ліда, найближчий друг – мати. 11 травня 1875 року в Заньках відбувся шлюб з тамбовським дворянином капітаном артилерійської бригади Олексієм Атоновичем Хлистовим, який остаточно був розірваний 1887 року.

Освіта, професія, мови, в яких країнах бували: Виховувалась у пансіоні, незакінчена консерваторська, клас вокалу; професія – актриса, мови – українська, російська, французька; була на гастролях – Україна, Росія, Закавказзя, Молдова, Литва, Польща, лікувалась у Німеччині.

Яким письменником ви віддаєте перевагу: Шевченко, Тургенєв.

Композитори: Лисенко, Чайковський.

Актори: Дузе, Муне-Сюлі, Мамонт-Дальський, Ермолова, Савина в комедійних ролях. "Для мене театр – перш за все і після всього храм, я не граю того, чого не розумію серцем". "Ви не бачили, в яких театрах я виступала. Правда, мені щастило грати навіть в імператорському, але й у клунях і у сараях я теж грала. Все життя моє – мандрівка, але я ніколи не сумувала з цього приводу. Одного разу запросили нас дати п'ять вистав на залізничній станції. Ми згодилися, жили у вагонах, а театром була гуральня, яка не опалювалась. На дворі стояли 30-градусні морози, грим застигав на обличчі, скло на лампах тріскалося, але коли я побачила жадібні очі глядачів, простих лю-

Марія Заньковецька

дей, я стрепенулась і почала грати з великим натхненням".

Партнери: Садовський, Кропивницький, Саксаганський. "Кажуть, немає в світі вищої насолоди, як бути задоволеним життям, бути задоволеним самим собою, усвідомлювати не відчувуючи й відчувати не усвідомлюючи. Мені це не зрозуміло. Але коли я виходжу на сцену, я вже не я, а Олена, Оксана, Харитина. На мені костюм, грим, у мене чужий образ, чужа душа. І скільки би я не грала, постійно нестерпне світло рами, вдаряючи в очі, одночасно боляче б'є мене по нервах: мить і я вся холоду. Але це тільки коротка мить. Далі я "входжу в роль" і зовсім забуваю, що театр загадковий сфінкс, ім'я якому публіка".

Ваші улюблені ролі: Наталя з "Лимерівни", Аза.

Година дня: "Головне у моєму житті відбувається ввечері – вистава! Якщо її нема – відчуваеш просто брак кисню. Усе готово! Тільки світло дайте скероване, і нічого немає, і ти сам починаєш створювати дійство. Реальне людське життя я починаю відліковувати з того моменту, коли людині надається можливість робити вибір. Громадянське, творче, моральне життя – результат зусилля. Як і роль. І тому, знаючи фінал, я живу і в житті і на сцені, не обдурюючи себе. Може бути звідси мій максималізм, і гіпербола, і негативізм".

Пора року: Осінь, але весни чекає народ, мабуть, вона потрібніша.

Колір: Блакитний.

Квітка: Ромашка.

Парфуми: Фіалкові.

Місто: Київ.

Тип мужчини: Високий, дужий, гарний, чорнявий, з вусами. "Я відчуваю, що так любити не можна, як я люблю, що так кохати – божевілья. І страшно мені, нібито смерть, погрожуючи, над нами в'ється близько й тихо. Але я ще сильніше тебе люблю, і безкінечно тебе жалю, до жаху зливаю життя своє, зливаю душу я з душею твоєю". (з листа до М. Садовського).

Ваш девіз: Страждаючи, кохати "Як живеться мені? Не знаю, як тобі сказати, бувають хвилини, коли приходить щось подібне до радості, але цих хвилин так мало, а горя так багато, що ще важче потім стає. Але треба шукати рятуюнок в собі самому. Інакше людина сама собі побудує тюрму, де бо власні вчинки створюють горе, радість і свободу духу". (з листа до М. Садовського).

Найбільша радість у житті: Грати. "Євангеліє акторства ви-

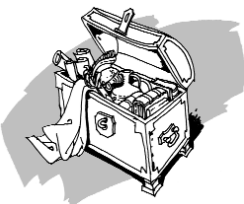
Лариса Кадирова в ролі Марії Заньковецької.
Художник Володимир Руденко

пісню. У сім'ї Адамовських любилася пісню. Батько мав хороший голос, співав у церковному хорі місцевої Миколаївської церкви. Разом з батьком тут співала і Марія Костянтинівна. "Стоїть, бувало, Маня вся в білому поруч з батьком і так співає, що селяни плакали від зворушення". "Все, що я співала дівчинкою, не виходить у мене з голови і зараз. Я люблю народні пісні і танці, але за піснями і танцями я бачила і горе, і сльози, багато сліз, багато горя. І я довго зберігала цю таїну, і, тільки, опинившись на сцені, розповіла людям про ці сльози" (М. Заньковецька).

Народна філософія, етика, естетика, історія, природознавство закладені у відшліфовану, виточену форму пісні, думи, легенди, переказу, виховували смак дитини. М. Заньковецька була віртуозом словесної дії. Сценічне слово

зрозуміти її, зробити її для себе близькою, знайти і зрозуміти найменші душевні злами, навіть нюанси, жити в уяві своїй всіма переживаннями свого персонажа, захопитися ним, полюбити його, побачити його своїм внутрішнім зором, – одне слово, вжитися в роль... – писала М. Заньковецька. – Що у вас від емоцій, що все палко – це добре, але не поспішайте, хай слово родиться не лише з переживань, а і з думок персонажа, з того, що він має на увазі".

У житті вона скромна жінка в закритих сукнях, майже ніде не усміхається, в очах сум, скоріше вчителька, ніж актриса. Костюми Заньковецька замовляла у народних майстрів, намісто і сережки були автентичні, правдиві, вони мали пам'ять, і це підкреслювало природність буття Заньковецької на сцені. А думаючи про життєве

черпується для мене одним словом – нутро. Після вистави я довго не можу заснути, лежу в ліжку і аналізую своє виконання. Кров б'є в голову, коли пригадаю, що не так сказала якесь слово, в темноті почервонію від сорому за кожний фальшивий звук. Я ніколи не була задоволена собою”.

Ваші невдачі: Серед ролей – Проня, “За двома зайцями”.

Чому ви дивуєтесь: Людині.

Ваш характер, сильні й слабкі сторони: Я ніжна і актриса, тому уперта, нервова, легко збуджується, вразлива, дратівлива, гаряча, фантазерка, люблю, щоб оточуючим було добре.

Які риси в людині ви цінуєте найбільше, які ненавидите: Повагу до іншої людини, ненависть жорстокість. “Скільки в цьому світі неможливих інтриг, цинічних знущань над мистецтвом і над справедливістю довелось мені терпіти”. “Адже куліси – суцільна гіркота і біль, вони здатні тільки отруювати радість від мистецтва: зіграєш добре яку-небудь роль, розігрієшся на сцені душею, вибіжиш за лаштунки щаслива, з блискучими очима і раптом в тебе кинуть цілу лопату бруду. Почнеш міркувати: Чому? Через що? І так тяжко стане на душі! Актриса хіба людина? Та хіба у неї є честь? О, ні вона за гроші душу продала! А немає душі у неї – так геть її! Топчуть у бруд! Камінням в неї кидайте! Вона актриса! Вона мрамур без душі. Манекен вона...”

Ваша надія: Майбутнє.

З листа Марії Костянтинівни до внучатої племінниці Ірини Волик. Написані вісімдесят років тому, незадовго до смерті, слова Заньковецької звучать заповітом і моральною настановою для нас, сучасників: “Рідна моя Ірусю. Твоя баба стара, довго жила, багато пережила, і це переживання дає мені право сказати тобі таке: намагайся, щоб твоє сумління було чисте, як крапля ключової води, а душа твоя нехай відрізняється прямою і ширістю. Будь поблажлива, прощай багато, уникай зухвалості, щоб не зазнати. Працюй, не роби поступок лінощі, пристрасті та бажанням. Остерігайся всього того, що носить у собі зародок зла. Пам'ятай, що життя недовго світить, воно горить і згасає, а світло душі – це зірка, що сяє вічно!”

І наостанок слова Івана Карповича Карпенка-Карого: Кожний справжній українець мусить берегти в своїй хаті портрет Заньковецької, як ми зберігаємо портрет нашого Тараса Шевченка.

І наостанок слова Марії Заньковецької: Мені завжди хотілося кинути сцену і тільки через сорок років я зробила це остаточно. Я написала листа до адміністрації Державного народного театру: “На превеликий жаль, я вимушена одмовитися з повагою від запропонованої честі бути в складі нової трупи, нема вже в мені бувших енергій, сили і працездатності, тому знаходжу потрібним врешті покласти кінець. Дякуючи ще раз від широкого серця всім і за все, шлю своє останнє “простіть і прощайте!”

І наостанок слова Г. Маркеса: Не плач через те, що це закінчилося. Усміхнися, бо це було.

Так, було: і театр “Руська бесіда” у Львові, і Леся Курбас; і театр Корифей, і брати Тобілевичі з сестрою Софією, і М. Кропивницький, і І. Карпенко-Карий... і Марія Заньковецька була, є і буде! Пам'ятаємо, шануємося, усміхаємося, бо ми того варті!

Музею Марії Заньковецької – 35

Нам не дано пережити потрясіння від гри Заньковецької... Відлуння, відголоски в листах, рецензіях, спогадах, фотографіях, документах, газетних інтерв'ю, що збереглися в театральному музеї Заньковецької, – за ними можна відтворити час і актрису в тому часі. І думаю, що в суттєвому зуміємо уявити й зрозуміти Заньковецьку, її дар, який і в наш час, якби Заньковецька була з нами, не загубився б, а набув іншої якості, знайшлися б інші точки зіткнення її таланту з нашим часом. Бо притаманні актрисі чуттєвість, насолода, емоційність, словесна партитура завжди створювали магію театрального дійства. Бо Ідеал сучасного театру – лабораторія, радикалізм, естетичний шок, новітність, актуальність в її матеріальних проявах... Театр там, де існує чудо акторського таланту і на ньому сходяться всі новачі режисерів, драматургів, сценографів...

Музей Заньковецької зберігає феномен Театру як категорії акторського мистецтва: мікросюжети (контакти акторські) і мегасюжети (кожний актор як психофізичний стан), характерний стан подиву перед світом і своїм власним буттям у цьому світі, імпрровізація (як відчуття акторської значимості перед глядачами), саме життя (як непередбачуваний та напружений простір) та завжди облаштований сценічний простір. У музеї зберігаються більше двох тисяч рукописів, фотографій, програм і афіш вистав, костюмів і особистих речей актриси. Заходячи до музею Заньковецької, думаю: що мені вдалося зробити для того, аби ім'я Марії Заньковецької звучало в просторі й часі? Заснувати премію ім. М. Заньковецької, написати сценарій і бути ведучою у фільмі “Моя Заньковецька” (моя сердечна подяка редакторці Тамарі Бойко)...

Що є моїм ідеалом, з чим я хочу зважувати свої думки і на що повинна зважати? Мій ідеал – відчуття культурної традиції, яку необхідно прояснити, очистити, реконструювати, зрозуміти, бо її найвища добротність – чистота якості. Традиція балансує на грані зникнення... правда, існують музеї, які зберігають записи, спогади, розмисли, системи геніїв минулого – Є. Протовського, Леся Курбаса, М. Заньковецької, але вона, ця культурна традиція, залишиться мертвою, допоки не пронизає нашу пам'ять фізики й розуму.

У музеї Заньковецької небагато світлин сцен із вистав. Чому? Бо світлини тоді тільки набували силу, зйомки проводилися в ательє, тому на фото – відтінок позування. Не збереглися фото з “Наталки Полтавки”, але є фото молоденької Заньковецької в українському строї. Свої костюми Заньковецька замовляла у народних майстрів, часом і сама вишивала. Все це – і намисто, і сережки – були автентичні, правдиві... Я передала музею ультрамаринове намисто Заньковецької, подароване мені у львівському театрі Н. П. Доценко, порцелянову розетку для біжутерії

та частину кралецького рушника (ним Марія користувалася під час гастролей у Львові, друга частина у І. С. Козловського); комірець, вишитий Марією (вишука на робота), та поодинокі прикраси – ці речі подарували мені онучаті племінниці Заньковецької. Відкрили музей 1960 року по вул. В. Васильківській у квартирі № 4 на другому поверсі, де й жила актриса. Це був тоді перший в Україні меморіальний акторський музей. У 1980 році пам'ятку культури було знесено.

Ось що писала мені Ірина Федорівна Толочко, онучата племінниця Марії Заньковецької, після того, як у 1979 р. горів підпалений музей актриси:

“Мила, дорога Ларисо!

...Ви пишете, що директор театру Сенчук С. С. при Вас дзвонив в ЦК... і що йому відповіли, що “велику роботу й заботу з цього питання проводить Іван Семенович Козловський”; що був лист від Вашого театру за підписом

Б. В. Романицького, Н. П. Доценко, Ф. М. Стригуна та Вашим.

Справа в тому, що кілька років тому, після пожежі в меморіальному домі-музеї Марії Костянтинівни Заньковецької... експонати були врятовані, але будинок став безхозним в повному розумінні цього слова – без охорони, без будь-якої зацікавленості до нього і відданий на волю стихії. Тепер, після знесення будинку-музею, я звернулася листом до Козловського...

“Зараз рішення цього питання відкладається у зв'язку з Чорнобилем”, але чому ж не відкладаються заходи з протидії відновлення меморіального музею Марії Костянтинівни Заньковецької, а, навпаки, – на місці знесеного меморіалу ведеться інтенсивна забудова якогось незрозумілого об'єкту, який не має жодного відношення до музею Заньковецької? До відома охочих допомогти у правій справі, докладаю деякі виписки з документів:

“Укр. ССР Совет Народных Комиссаров, Всеукраинский ко-

митет содействия ученым. 17 мая 1922 г. № 59.

Охранная грамота: “Дана сия Заньковецкой Марии Константиновне в том, что она находится в числе лиц, особо декретированных Советом Народных Комиссаров и согласно декрету СНК УССР от 30 августа 1921 года квартира ее подлежит уплотнению, и сама Заньковецкая не подлежит выселению. Имущество ее реквизиции не подлежит”.

Відкриття дошки на фасаді будинку відбулося 5 жовтня 1953 року. У лютому 1973 року встановлена нова дошка. Автори: скульпторка Е. Н. Кальницька, архітектор А. А. Сніцарьов. Виготовлена із сірого граніту з накладним бронзовим портретом Марії Костянтинівни Заньковецької та написом – “в цьому домі у 1918–1934 роках жила корифей українського театру, народна артистка України Марія Костянтинівна Заньковецька”.

“Рада Міністрів УРСР, Київ, Кірова, 12/2.

Погодитися з висновком Держбуду УРСР про недоцільність знесення будинку по вул. Червоноармійській, 121. Після відселення мешканців, здійснити до 1 січня 1984 р. капітальний ремонт зазначеного будинку та використати його для розширення експозиції музею Марії Заньковецької та інших музейних потреб.

31.05.1979 М. Орлик”

31.05.1980

“Заступнику Голови Ради міністрів УРСР т. М. А. Орлик Виконком Київської міської Ради народних депутатів повідомляє, що рішенням Міськвиконкому будинок по вул. Червоноармійській, 121, де розташована музей-квартира Марії Костянтинівни Заньковецької, повністю передається під створення в ньому меморіального музею (зі збереженням квартири) народної

артистки УРСР Марії Заньковецької. Протягом 1980 року буде виконана проектно-кошторисна документація на реконструкцію і капітальний ремонт згаданого будинку. Голова В. А. Згурський”.

Восени 1979 р. були відселені мешканці з трьох квартир буд. 121. Належної охорони будинку не було, в ніч з 23 на 24 жовтня 1979 р. у квартирі № 3 виникла пожежа. Це стало приводом для демонтажу експозиції і вивезення її спочатку до Московського райвідділу міліції, а потім до театрального музею на тимчасове зберігання на період ремонту будинку. (Пожежа була швидко ліквідована і великої шкоди будинку не завдала).

До ремонту не приступили ні в 1979 р., ні в наступні роки. Люди отримували на свої листи заспокійливі відповіді та обіцянки.

30 травня 1983 року за якихось дві години з будинком було покінчено: бульдозерами він був знесений, усі “конструкції” вивезені, майданчик вирівняний і засіяний травичкою.

Цьому передували такі дії:

1. Восени 1979 року дошка була зірвана зі стіни.

2. Протягом 1981–1982 років поетапно були проведені роботи зі знищення спочатку всіх дерев, що росли неподалік від будинку і до самої Червоноармійської, а потім і дерев та кущів білого бузку, посаджених самою Марією Заньковецькою з подарованих їй вазончиків, а в травні, коли цвів білий бузок, Марія Костянтинівна дарувала букети тим, хто її відвідував. Біля самого будинку було виголено все повністю.

“З початку травня 1986 року на території охоронної зони пам'ятника історії та культури – будинку, де жила Марія Костянтинівна Заньковецька і де був її музей, почалися будівельні роботи, які не мають ніякого відношення до реставрації пам'ятки. Роботи не припинені, як цього вимагає закон...”

Ось такий кричущий лист... А тепер музей відреставрований, відкритий для людей і радо приймає всіх-усіх... І сьогодні варто згадати і співака І. С. Козловського, і фундатора театру ім. М. Заньковецької Б. В. Романицького, і А. М. Драка, і завідувачок музею Заньковецької В. А. Козієнко, Г. М. Галабутську, Н. Г. Бабанську, і Р. Г. Пилипчука, які долучилися до моменту відкриття музею... і всіх працівників музею, духовних і душевних родичів великої Марії Заньковецької!

Матеріали підготувала
Лариса КАДИРОВА,
народна артистка України
лауреатка Національної премії
ім. Т. Шевченка, професорка
Фото з відкритих джерел

Дмитро Лінартович: “Потрафмовані, згорьовані душі людей України потрібно вести в театри на реабілітацію”

— Дмитре, ви грали у виставах “Украдене щастя” ще до того, як почали служити в ЗСУ. В чому унікальність цієї нової постановки?

— У театрі “Київ” як виконавець я пробував доторкнутися до цього матеріалу. Але в постановці режисерки Тетяни Авраменко цей матеріал звучав абсолютно по-новому. Тому що ми живемо в такий час — натруджений, дуже емоційний, з різними спалахами. І мушу сказати, що по-справжньому доторкнутися до “Украденого щастя”, відчувати вертепність України, пульсуючи його вібраціями українськими, мені за щастя. Це вперше в мене такі відчуття. Спасибі режисерці, спасибі Єлизаветі і Академічному театру ляльок, що дозволили доторкнутися.

Ми робили виставу, щоб це було суголосно з часом і щоб не було прив’язки до якогось конкретного часового простору. Я жартую, що таку виставу можна грати і на летючій тарілці. Головне, що там порушені справді одвічні питання: любов, зрада, ненависть, добро. Та перипетія: що вирує в людях. І, звичайно, підклад ми робили відповідно до ситуативного ряду — те, що відбувається з нашими людьми зараз.

Погляди Тетяни Авраменко — сучасні, вона працює із різними формами, з фестивальними рухами. Це унікальна можливість повномото подивитися взагалі на акторську гру. Тому що досі з таких “канонічних” вистав, як “Украдене щастя”, робили якусь ікону...

А тут Тетяна запропонувала синтез: у ній є і музика, і пластика, і рух — від внутрішнього до зовнішнього, від зовнішнього до внутрішнього. Вона підняла наші багатовічні пласти. Але там паралельно ще і реалізм проходить. І оцей набір спрацював.

І на цю виставу вже чекають дуже різні люди. Приходять військовослужбовці, містяни, цивільні різних професій і конфесій. І всі говорять: “дуже цікавий ваш погляд, з вашим розчерком неординарним”.

Мій персонаж — Гурман, який пройшов певний життєвий шлях, в тому числі фронт. Це якісь такі автобіографічні речі... Потім він після служби, через жандармство повернувся в свій рідний повіт, де жив змалечку. І захотів по-новому дещо робити, але в одну й ту саму річку двічі не вийдеш. Він, до речі, поплатився за дуже багато речей.

Мене взяли, і в хорошому розумінні, як це називається в акторів, використали мій життєвий досвід. Наскільки вдалося — я не можу сказати. Я робив те, що режисер говорив. Не задоволений своєю роллю, як завжди. Я просто віддаю процесу чесно, як можу. Ще дуже багато треба над роллю працювати. Хоч ми відіграли хорошу вже вервечку циклу вистав, але щоб вона стала моєю роллю сповна, треба вистав 25–50 зіграти...

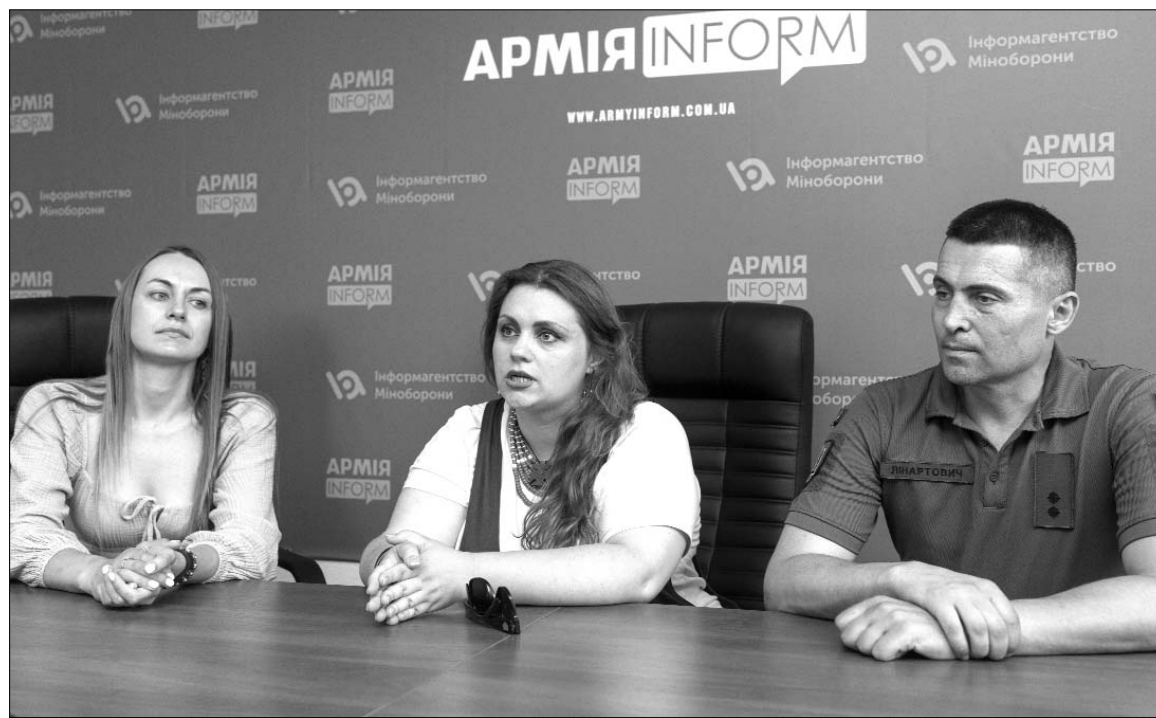
— Розкажіть про свій бойовий досвід, про поранення. Що після цього для вас означає повернення в театр?

— Проїшовши 199-й навчальний десантно-штурмовий центр, де отримав військово-облікову спеціальність розвідника, я потрапив на Херсонський напрямок у складі 46-ї ОАЕМБр в 3-й батальйон. Комбат у мене — “Купол”, він і зараз на війні. А із моїх побратимів — “Взводний”,

У Київському академічному театрі ляльок тривають прем’єрні покази камерної вистави за легендарним твором Івана Франка “Украдене щастя” в постановці талановитої режисерки Тетяни Авраменко та за участі заслуженого артиста України, лейтенанта ЗСУ Дмитра Лінартовича й акторки Єлизавети Бойко.

“Украдене щастя” у ролі пані Тетяни — це значно більше, ніж просто історія нещасливого кохання. Це символічна і глибока робота про людей, у яких крадуть їхнє майбутнє, та про трагічні наслідки спроби повернути все “як було”. Про те, як важко не мати вибору і свободи його робити без наслідків. Про те, як часто вибір на свою користь стає зрадою іншого. Але й про те, що надія з’являється тоді, коли приймаєш незворотність та маєш сміливість рухатися далі та будувати нове майбутнє.

Про виставу та театр під час війни поспілкувалися в пресцентрі АрміяInform із Дмитром Лінартовичем, Тетяною Авраменко та Єлизаветою Бойко.

“Полтава”, “Туз піковий”, снайпер, Юра Гапоненко, бізнесмен з позивним “Байкер” — уже в засвітах, “на шитах”, але менше з тим...

Бахмут, штурми, зачистки, закріплення, Соледар, коли вв’язався в бій для того, щоб дотягнути 77-й десантно-штурмовий бригаді, молодим хлопцям БК — гранати, калібр 5,45, їм не було чим відстрілюватися...

Ми почали вести вогонь, а ви знаєте, що на бойових панівний бій. Наприклад, якщо ти ведеш, пропрацюєш сектор — ти на цю мить трошки пануєш над ситуацією. Якщо ти по них, так би мовити, в пресингових формах не працюєш, то вони над тобою беруть верх...

У нас настільки було багато цих москвитів, ординців, що в Соледарі вони в промзоні нас взяли в оточення, в кильце. Ув’язавшись у це все діло, ми вже навіть пліч-о-пліч з прикордонниками зупинилися. І під’їхав французький панцерник, броньована техніка. І мене втягнули в нього. Але по нас ВОГ там пропрацював, і на міні ми підірвалися, шини нам порвало... І мені приліг був такий, що метелики з голови досі почасти вилітають дуже сильно. І було дуже важке мінно-вибухове поранення. Мене витягли із панцерника.

Я часто зі “Словоспіва” читаю, як було поранення (“Словоспів” — це авторська збірка поезій Дмитра Лінартовича, що вийшла друком 2023 року. — Авт.):

Я думав гину! Бог із ним...

Поринув в Бій принагідно...

Я думав — “Стерся” —

менше з тим,

Все буде — “Згідно — відповідно!”

Із темряви я виніс світло.

Із панцерника витягли у ноші.

Зимове сонце світить рідно.

На нерві медики хороші.

Криваве обліпили тіло,

*Зрізають причандалля,
Тут кожен знає своє діло
І не дають ніти в провалля.
Серце зазнає скорочення,
Колоть морфій в вену,
Як витягти мене з оточення
Вирішують проблему.
А я лежу “ні в сих, ні в тих”,
Мені паскудно — я не можу!
Від бездіяльності притих.
Я підриваюсь, а мене у ношу!
Скільки осколків в тілі
Не в змозі рахувати.
Мовчки лікарі на ділі
Взялися реанімувати.
Я древній, третій чоловік,
В думки, у мережу влажу.
Поранений серед калік
Катетр, крапельницю гладжу.
Мій виступ гоїть шви.
З гітарою виходжу з палати.
Узгряй із людьми
Беруся Слово викладати.*

Театр — це реабілітація. І не тільки мене — офіцера Збройних Сил України, ветерана війни, учасника бойових дій. До нас на виставу приходять багато військовослужбовців. Був чоловік Тетяни, режисерки. У майбутньому, сподіваємося, й чоловік Єлизавети її подивиться, бо зараз при виконанні він потрапив у шпиталь.

Для них це теж реабілітація, тому що це спілкування з акторами, з творчими людьми, з провідниками емоцій, що ширяють туди-сюди. А людям це потрібно. І у нас на виставі часто-густо приходять генерали, солдати, офіцерський, сержантський склад. То плачуть, то усміхаються. Головне, що їхні діти, дружини, родичі теж приходять після цього. Тому що і для них це своєрідна реабілітація. Я про це зараз говорю в своєму медіацентрі.

Валерій Федорович Залужний, коли нагороджував мене нагородною зброєю, запитав: “Куди ти далі”? Я кажу — в 46-ту бригаду, десантно-штурмову. А він:

“Зітрешся, давай у медіацентр!” І от зараз є можливість, будучи в гарнізоні (я служу офіцером ЗСУ), ще й працювати в театрі.

— Дійсно, театр — це в певному сенсі реабілітація для суспільства. Але, щоб вистава “спрацювала”, потрібно докласти неабияких зусиль...

— Ми — ремісники, обізнані, професійні люди. Але що ставити — це завжди запитання, матеріал має відгукнутися в серцях та зрезонувати в суспільстві. Кожна вистава — це як здача крові.

Ми зробили так цю виставу, що вона і просвітницька, а разом з тим ще несе функцію реабілітації. Що таке реабілітація? Це повернення до самих себе. І в даному випадку ми до класики доторкнулися не просто як до чергового твору зі шкільної програми. Коли ми почали працювати, то зрозуміли, що це на рівні з Шекспіром, просто наше ментальне єство є українським, з українською “прошивкою”. Там діалоги чіткі, ясні, трикутники є. Це, як кажуть, класичні схеми, такі ж, як у Франції, в Англії. Просто в Україні по-своєму люди живуть, а емоція одна і та сама, сенс той же.

У майбутньому ще буде велике дослідження методів реабілітації нашого українського суспільства. Тому що після того, як наступить полегшення, виникне запитання — що з людьми України робити, куди їх вести — ці душі потрафмовані, згорьовані? Тільки театр, тільки мистецтво зможе допомогти людині вийти із цього складного ситуативного ряду під назвою “повоєнний час в Україні”, “повоєнні обставини”.

Ми намагаємось повернути лице українському театру, щоб це було по-нашому. Бо раніше була проблема москвитська, ви не уявляєте наскільки. Часто актори плагиювали, робили ксерокс, як це трапляє десь там: або за океа-

ном, або як москвити працюють. А зараз такі режисери, як Тетяна Авраменко, працюють з пластикними формами, підбирають музику. А ще вона відповідальна за світло, за костюми...

Це, як дитячий садок, де до вихователки кожен підходить. Актор запитує: “А костюм на мені нормально сидить?” — “Так, нормально, тільки поправ отой гудзик”. Світловик підходить, запитує щодо світла: “Мені куди — ліворуч чи праворуч?” — “Ліворуч, тільки трішки нижче, а оце відмікни”. Ще хтось питає: “А е там розетка?”...

Треба і за “строєм української акторської душі” стежити, і за сценою, і за послідовністю, і за партитурою звуковою, геть за всім!

І це ж тільки краплинки в морі. Уявляєте, завтра прем’єра, а актор, наприклад, захворів. Саме з таких маленьких краплинок створюється житейське акторське море. Тетяна цим живе — приходиться, читає, сублимує, накопичує у собі все.

— Чому п’єса Івана Франка “Украдене щастя” актуальна сьогодні?

Тетяна Авраменко: — Перше, що для нас було важливо, це проєктувати саме український контент. І трохи подолати оцю межу, яка була поставлена за радянщини і пострадянщини, що українська класика — це щось таке у великих пошарпаних шароварах, з вусами і в жодному разі не може бути актуальне в нашому сучасному житті. Також хотілося відкрити глядачу, що теми, порушені нашими класиками, вічні. Тому-то вони і класики, щоб звучати поза часом. Тому сценографія нашої вистави не має прив’язки до конкретного часу, адже не має прив’язки до часу сама історія. Бо це історія загальнолюдська.

Я змогла серйозно розібратися цю п’єсу і для себе відкрити багато важливого лише після початку повномасштабного вторгнення. Коли я усвідомила, що найважчим для кожного стала неможливість щось планувати на завтра. Оця відсутність впевненості в конкретному майбутньому стала тим щастям, яке було викрадено. Тому вистава, яку ми поставили, якраз і сягає теми украденого щастя як украденого майбутнього. Також вона про пошук цього майбутнього, про пошук відновлення себе новими, переживши певні трагедії і втрати, і про розгляд варіацій, до яких нас ця історія може привести.

Єлизавета Бойко: — Для мене також ця робота є важливою, тому що це потужний український контент. Це прецедент у Театрі ляльок. “Украдене щастя” ставили в різних жанрах і багатьох театрах, але в Театрі ляльок у такому прийомі це вперше.

Синтетичний театр, де є використання масок, ляльок та інших прийомів — це дуже цікава форма, яку зараз театри активно використовують, але не завжди пишуть, що це синтез. Ми спробували синтезувати драму. Наша команда десь 50 на 50 — спеціалісти суто лялькового напрямку і спеціалісти театру драми. Ми об’єдналися і змогли поділитися досвідом, тобто синтезувалися. Це було дуже класно. Робота була важка, але плідна. Ми пробували працювати з лялькою, це було дуже непросто. Але ми всі намагалися навчитися нового.

Взагалі, актор — це така професія, де постійно навчаєшся нового. Залежно від задач, які тобі ставить режисер театру чи кіно. Потрібно бути відкритим, щоб вчитися і шліфувати це потім.

— **Ваші чоловіки нині служать у Збройних Силах України. Чи підтримують вони вашу творчість, чи надихає вона їх?**

Тетяна Авраменко: — Мій чоловік дає мені можливість зараз ставити вистави і займатися творчістю, захищаючи мене, нашу родину, наші театри. Звичайно, мені складно без нього і часом мені вистачає можливості, повернувшись із релетиції, поговорити, обговорити щось, але я завжди відчуваю його підтримку. І я вважаю, що ледь не половина моїх сил, вкладених у виставу, — це його підтримка, це завдяки йому.

Я вирішила креативно провести декретну відпустку. У нас маленькі діти, двоє малят, але намагаючись менше думати про складне, я намагаюся більше дяти тут, у цивільному житті, займатися культурою і робити все, що залежить від мене тут.

Я його дуже чекаю і намагаюся надихати його, а він надихає мене. Він — морський піхотинець. Це наша співтворчість.

Слизавета Бойко: — Мій чоловік дуже мене підтримує в цій роботі. І завдяки його підтримці, яку я теж відчуваю на відстані, мені здається, все вдалося.

Мій чоловік родом з Калуша. Це на заході України, де, як відомо, батьківщина Івана Франка. Коли ми обговорювали, що почнемо ставити “Украдене щастя”, то приїхали до Калуша з чоловіком. Я почала прислухатися до того, як говорять калушани. І вже потім, коли читала п’єсу, у мене в голові були правильні наголоси, тобто ті, які використовують там.

Бо я родом з півдня України і хоча маю одну з освіт филологічну, але все одно є діалекти, і тільки коли ти чуєш їх від носіїв, розумієш, як звучить те чи інше слово. У Калуші жив брат Івана Франка, ми зупинялися біля його маєтку, набиралися трошки “дзену”, прикликали ці “франківські енергії”. Це такі наші акторські забобони, коли ти працюєш над роллю, то намагаєшся шукати всю можливу інформацію, і вона тебе знаходить сама.

На жаль, чоловікові досі не вдалося побувати на прем’єрі в силу обставин служби, однак я чекаю. Завдяки чоловіку, завдяки нашим військовим ми маємо можливість тримати культурний тил і наповнювати його українським контентом, на який з початком повномасштабного вторгнення попит значно зріс. І робити цей культурний продукт кращим і кращим. Адже ми маємо заповнити цю нішу, бо якщо ми цього не зробимо зараз, тут і тепер (ми всі віримо в Перемогу і чекаємо її), я боюся, що, вже здобувши Перемогу, все рашистське все одно намагатиметься знову лізти до нас.

І тому дуже важливо зміцнити культурний фундамент, робити якісні культурні продукти, які подобатимуться глядачам, і вони не матимуть спокуси на контент рашистською мовою.

— **Лізо, чи змінилося ставлення до театру всередині і зовні, коли почалося широкомасштабне вторгнення?**

— Якщо подивитися на деякі театри, то вони тільки після широкомасштабного вторгнення зрозуміли, в якій країні живуть, яка тут культура. Вони почали шукати, і виявилось, що у нас є українська класика, виявилось, що у нас багато сучасних письменників. Виявляється, вони є, та ще й потужні. І можна навіть

робити інсценізації їхніх творів, тому що вистави ставляться не обов’язково тільки за п’єсами, можна брати будь-який твір, робити інсценівку в діалогах і ставити її на сцені.

У нас насправді ця потужна сучасна українська культура існує дуже давно, але театр, на мій погляд, був трохи не український, не до кінця усвідомлював і розумів свою значущість і вплив.

До широкомасштабного вторгнення я стикалася з інформацією про те, що навіть після того, коли вийшов закон про українську мову, що вона є домінуючою в сферах обслуговування (а театр — одна зі сфер обслуговування громадян), деякі театри просто переробляли афішу українською і продовжували грати російською мовою. А в окремих театрах взагалі було багато російськомовних вистав. І чомусь не до кінця розуміли прямий зв’язок культури, українськості і війни, яка точилася вже з 2014 року.

Ми тут усі якраз це усвідомлювали і розуміли. А багато хто з наших колег включилися тільки тепер. Це добре, що включилися, тому що ми всі спільно повинні робити все можливе для того, щоб не дати змоги повертатися оцим тварюкам, які засіли дуже давно в ніші кіно і театру. Це були російські актори, російські режисери, це все робили свідомо, фінансували дуже потужно. Актори українські на другорядних і третьорядних ролях знаходилися. І тому ми всі, навіть якщо відкинути сентимент любові до України — суто з точки зору бізнесу і тієї роботи, яка тобі приносить дохід, повинні дуже міцно тримати цей свій український потужний контент. Тримати, розвивати, наповнювати і робити якіснішим. І в жодному разі не допускати нічого російського.

Я навіть почала нещодавно думати про те, що ключовим прийомом у майбутньому може стати ігнорування всього, що пов’язане з росією. Будь-що російське необхідно знецінювати всіма можливими методами і способами. А найкраще знецінювання — це побудувати свій культурний простір і зміцнити його. Наша культура має бути фундаментальною, домінуючою.

— **Розкажіть про вашу команду...**

Слизавета Бойко: — Хочеться відзначити всіх, хто працював над виставою. Якщо говорити про роботу з лялькою, це Володимир Петрович Малинський. Він людина зі світу театру ляльок, яка все життя в цьому світі, і він нам дуже допомагав як консультант. Він вболівав за все, щоб у нас виходило, і це спрацювало. Ми йому дуже вдячні. Також ми згадуємо і наших партнерів, колег по сцені. Це Ліана Хобелія і Юрій Хетчиков — актори, які давно працюють у цьому театрі, понад десяток років, і є фаховими спеціалістами. Ми також згадуємо Женю Кюне, який є художником по світлу.

Усе це не відбулося б без нашого директора і художнього керівника Ігоря Гулого, який вирішив дати можливість експерименту, бо це, напевно ж, був експеримент, адже доросла вистава (14+) на малій сцені театру — принаймні за його календію вперше. Ми спробували, і я думаю, що ніхто точно не пошкодував про те, що ми в цю історію вв’язалися.

Зараз ми плануємо поїздки на фестиваль Тараса Шевченка “Шефест” з цією виставою. Для цього будемо переносити її в більший формат, бо сцена фестивалю достатньо велика, тому трошки треба буде попрацювати технічно, щоб її перенести. Але

ми готові працювати.

Тетяна Авраменко: — Також хочеться окремо сказати про художника вистави. Ми з паном Миколою Даньком довго співпрацювали, почали з ним зустрічатися до початку постановки. Довго обговорювали цей матеріал. Він страшенно боявся за те, що я захочу робити його побутовим. Нам доводилось довго з ним вести діалоги, щоб я змогла довести свої ідеї. Він загорівся, хоча трохи побоювався цієї авантюри, тому що до кінця не бачив, чи зможе я втілити цю виставу в Театрі ляльок, саме в цьому прийомі, саме в цьому рішенні. Але коли ми почали працювати, коли він мені показав перші ескізи, коли він показав мені макет, я зрозуміла, що ця співпраця буде надзвичайна.

Коли вже декорації з’явилися на сцені, я зрозуміла, що це не декорації, а сценографія: дуже глибока, самобутня, яка живе самостійним паралельним від нас життям, де щось підказує, де в чомусь сперечається з нами.

Я почала лишатися в театрі після релетиції і просто перебувала серед цих декорацій. З ним працювати, щось винаходити. Звичайно, пан Микола багато підказував, приходив на наші релетиції, де мав своє уявлення про те, що ми робимо, де стримувався, де входила з ним діалог. Але це надзвичайна робота, насправді, коли ти працюєш зі справжнім сценографом, який живе цим театром, живе мистецтвом, і він жив цією виставою ні на крихту не менше за нас. І кожна деталь, яка на сцені, в костюмах чи ляльках, — осмислена, глибоко українська, при тому що немає такого автентичного напрямку — етнографічного. Це завдяки режисеру. Це був надзвичайний досвід, я дуже щаслива.

— **Тетяно, як у вашому житті поєднуються театр і війна? Чи є плани на наступний сезон?**

— Я прийшла у професійний театр після 2014 року. Для мене театр і війна були завжди поряд. А до того, коли я займалася своїм аматорським гуртком, ми здебільшого говорили про те, що війна немінуча, вона буде. Тому для мене немає чіткого розділення. Театр є відображенням суспільства, відображенням всього, що відбувається. На жаль, Бог наділив нас землею поряд з такими сусідами, що у нас, певно, не може бути театру поза межами війни.

Театр має існувати, тому що це, по-перше, можливість реабілітації для суспільства: як для військових, так і для цивільних. Це можливість рухати культуру, завдяки якій ти борешся і намагаєшся виборювати право жити на цій землі.

Із початком нового сезону буде багато нових робіт, адже що складнішим стає наш світ, то більш продуктивними ми маємо ставати.

Треба бути більш свідомими до вибору матеріалу. Треба бути більш свідомими в меседжах, які несеш. Є прекрасні п’єси, але надто трагедійні, які будуть травматичними в цей момент для суспільства. При тому, що “Украдене щастя” — це важкий драматичний матеріал, ми все одно наприкінці вистави даємо меседж про те, що майбутньому бути! Даємо посил глядачу про відродження кожного з нас, про можливість того майбутнього, яке у нас украли, і того, яке ми, так чи інакше, будемо шукати для себе. Важко говорити про театр без війни, тому що для мене він пов’язаний із нею постійно.

Спілкувалася **Євген БУКЕТ**
Фото **Віталія ПAVЛЕНКА**

Символи Ольги Кобилянської

У Київському національному академічному Молодому театрі звернулися до української класики. Олександра Меркулова поставила тут виставу “Зілля” за повістю Ольги Кобилянської “У неділю рано зілля копала”.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото із сайту театру

*Ой, не ходи, Грицю,
та й на вечорниці,
Бо на вечорниціх дівки
чарівниці...*

Хто з нас не чув рядків цієї пісні? Історія, яка ховається за ними, приголомшує і дивує. Кохання і зрада, магія і реальність — усе переплелось тугими нитками на полотні долі.

Гонорова і красива, мов русалка, Тетяна покохала Гриця — спрагло до свободи парубка, який занадто впевнений у своїх чарах.

“Стережися, Тетяно! Бо хто, донько, любить, той не раз і губить!” — попереджає її стара ворожка Мавра. Та хіба закохані слухають поради?

Тетяна очікує сватів від Гриця, не підозрюючи, що він уже має наречену Настку. “Жаль одну покидати, а шкода і другу лишати”, — зізнається хлопець старому щиганові.

Та чи відпустить Тетяна Гриця? Чи знайде зілля, яке змінить їхні долі назавжди?

— Вистава “Зілля” — це моє друге звернення до української класики. Першою була вистава “Острів любові” за повістю Марка Вовчка “Павло Чорнокрил”, — розповіла режисерка-постановниця. — Там теж був любовний трикутник. Я знайшла свої знакові моменти в цій повісті, спробувала їх підняти, розширити. У Марка Вовчка соціально-побутова історія, а я спробувала перетворити її на містичну — про двох жінок та чоловіка, який кохає і не може вибрати.

Сьогодні все українське набуває особливого значення. Впевнена, що кожен українець має пам’ятати своє коріння і пишати тим, що є українцем. Українська класика, культура загалом нічим не гірші за культуру будь-якого іншого народу. Вона значно глибша і потужніша, ніж ми звикли її сприймати.

Ідея поставити виставу “Зілля” належить мені. Люблю все містичне, а саме такою є історія Ольги Кобилянської. Запропонувала цю ідею художньому керівникові нашого театру Андрію Білоусу, він підтримав мій задум. Створила інсценізацію. Намагалася зробити так, щоб ця історія зацікавила глядача. Загалом театр — це спільна історія, тому актори для мене співавтори. Була важлива їхня участь у створенні вистави.

Звісно, ідея на поверхні — не

можна кохати двох одночасно. Але думаю, що кожен глядач, який прийде на виставу, побачить свої знаки та символи.

Прагнула підняти українську культуру, українські звичаї, символізм усього написаного Кобилянською. Її творчість — ще одне підтвердження того, що наша література — світового рівня.

Усі персонажі для мене головні. Без жодного з них не могла б відбуватися ця історія.

З художницею Олесею Стрельбицькою разом працювали вперше. Зробили епічну, монументальну трагедію. “Копали” через вишивку, візерунки. На сцені величезний ткацький станок і величезний рушник. І під час цього дійства відбувається історія світобудови.

На костюми надихнула творчість Ольги Кобилянської, яка виступала за рівні права чоловіків та жінок. Тому дівчата наші у штаних. Присутні елементи українського костюму, але без прив’язки до певного часу. Загалом у творах письменниці можна не прив’язуватися до якогось періоду.

Звісно, має значення пластика. Хореограф Андрій Дикий працював над створенням не однієї вистави. Але це перша робота над такою українською епічною історією, де ми шукали мову пластики. Думаю, нам це вдалося.

Композиторка вистави — Наталія Цуприк. Вже працювали з нею разом над “Островом любові”. Взяти історію з народних пісень, довго працювали над кожною мелодією. Наталія зараз мешкає у Великій Британії, прислала музику, під яку ми мали співати. Загалом це була досить складна і масштабна робота. Вважаю, що вийшов справжній витвір мистецтва.

Вистава непроста, зі складною мовою. Під час роботи над постановкою багато радилася з художнім керівником театру. Він дуже допоміг.

Думаю, що оцінку нашої роботи дасть глядач. Він до нас іде. Вистава відбувається при аншлагах. Зробили кілька додаткових показів.

Сподіваюсь ще звернутися до української класики. Це непросте, бо не хочеться повторюватися. До речі, у новій роботі важко було не повторювати “Острів любові”.

Зараз працюємо над новим проектом. Думаю, що після нього знайду ще якусь цікаву п’єсу або повість для постановки.

Український арттекстиль

У Національному центрі “Український Дім” триває виставка “Матерія Matters. Український арттекстиль”, яка є репрезентацією практики українських митців за 100 років. Експонується понад 120 художніх творів.

“Виробництво текстилю належить до найдавніших ремесел у світі й водночас – до найменш

лективних травм, політичного протистояння, екології, гендерних питань. Періодично в Києві влаштовують творчі презентації в Національній спільноті художників України, триєнале текстилю, куратором якого є відома мистецтвознавиця, заслужена діячка мистецтв України, лавреатка Національної премії імені Тараса Шевченка Зоя

лінію українського стилю в інтер’єрі та костюмі; текстильні практики, присвячені актуальним темам. На окремому стенді експонуються вишивки репресованих українців, виконані в таборах і колоніях ГУЛАГу.

Становлення національної школи gobelena тісно пов’язане з іменем бойчукіста С. Колоса. На виставці представлено твір зі стилізованими птахом, звіром, деревами, створений у теплій стриманій гамі. Вражають етюди Олександра Саєнка, учня Василя Кричевського. Алла Горська вважала, що художник дивиться на культурний спадок свого народу очима сучасника. У творах мистця вирає мужність незламного народу, його сила й краса. У gobelenaх Валентина Задорожного промовляє українська спільнота, культура з багатовіковими традиціями. На виставці вражають костюми Людмили Семікіної, а Олександра Крип’якевича-Цегельська представила узагальнений образ “Скіфської баби”, кольорове рішення стриманої гами якого відповідає відгомону століть. Мисткиня Любов Панченко звернулася до на-

досліджених у контексті історії мистецтва. Маючи потенціал, здатний трансформувати матеріальне середовище, текстиль швидко став символом статусу та історією творчих відкриттів”, – зазначають організатори виставки.

Авангардні течії ХХ століття, які розхитували усталені традиції виготовлення текстилю, стали рушієм творчих трансформацій у цій галузі мистецтва. Митці, захоплені новаторськими сенсами, творили актуальне мистецтво і текстильні практики, попри своє первинне утилітарне підґрунтя, ставали реакцією як на глобальні пошуки нових художніх засобів, так і на соціальні виклики часу, в який зароджувалися й побутували.

За часи відновленої незалежності України арттекстиль стає провідником глобальних контекстів, що стосуються проблем постколоніальної епохи: пам’яті, ко-

Чегусова. Чимало митців почали працювати з текстилем і під час російсько-української війни: у власний спосіб вони переусвідомлюють українську ідентичність, рухаючись від витоків традиції та переосмислюючи її у своїй творчості. Презентований проєкт відображає різноманітність текстильних практик українських художників в українській культурі в нинішньому столітті з його колізіями та катастрофами і пропонує поглянути на текстиль як на високе мистецтво.

“Матерія Matters. Український арттекстиль” ознайомить глядача з творчим досвідом бойчукістів, шістдесятників, а також сучасних митців, зокрема тих, для яких робота з текстильним мистецтвом не є типовою. На виставці представлені твори українських художників, які працювали з текстилем у публічному просторі; роботи, що розвивали

родних обрядів у творі “Купальська ніч”, а твори Анастасії Дерев’янської приваблюють унікальним новаторським виконанням та філософською заглибленістю. Окрасою виставки стали розкішний gobelen Володимира Прядки “Літо”, образ “Пікассо” Володимира Мельніченка та ін.

На масштабній виставці, що розгорнута в залах на трьох поверхах, представлені як корифеї цього виду мистецтва – Сергій Колос, Василь Кричевський, Людмила Жоголь, Ада Рибачук і Володимир Мельніченко (АРВМ), Ганна Собачко-Шостак, Марія Примаченко, Олександр Саєнко, Валентин Задорожний, так і відомі сучасні мистці Володимир Прядка, Стефанія

Шабатура, Степан Ганжа, Любов Панченко, Олександр Дубовик, Ніна Саєнко, Василь Андріяшко, Надія Бабенко, Марта Базак, Наталка Дяченко-Забашта, Олександра Крип’якевича-Цегельська, Анастасія Подерев’янська, Наталка Пікуш, Олександр Ройтбурд, Олександр Сухоліт, Олег Тістол та ще 60 талановитих авторів. Розглядаючи представлені твори, глядач осмислює історію свого народу, занурюється в легенди, міфологію, мотиви часів Київської Русі.

Виставка повчальна, виховна, пробуджує любов до історії власного народу. Автори демонструють високохудожні техніки ткацтва, аплікації, шитва. На виставці можна побачити лінію українського стилю в інтер’єрі та костюмі, що свідчить про його функціональне призначення. Але сучасний текстиль став символом статусу, тому організатори розглядають його як вид мистецтва, який набуває високохудожньої вагомості.

Захоплива розмаїттям стилів виставка підготовлена кураторами заходу Тетяною Волошиною, Алісою Гришановою, Катериною Лісовою і триватиме в Українському Домі до 1 вересня.

Підготував

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

Фото: твори Олександра Саєнка, Володимира Прядки, Любові Панченко

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об’єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ КБ “ПРИВАТБАНК” (ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 305299) відкрито рахунок: № UA26305299000026004036804116; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. Мороз Лариса Захарівна – 500 грн.
2. Черняхівський Олексій Іванович – 1000 грн.
3. Фолігарчук Анатолій Васильович – 250 грн.
4. Шевель Вікторія Іванівна – 200 грн.
5. Лизанчук Василь Васильович – 500 грн.
6. Григоренко Віктор Якович – 200 грн.
7. Олешук Ігор Андрійович – 300 грн.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)

Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Літературна редакторка

Галина ДАЦЮК

Коректорка

Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами – тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій посилення на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” – 30617

